

LA SEGONA REPÚBLICA: EL PLA DE SANTA MARIA ENTRE 1931 I 1936 (APROXIMACIÓ PER A UN ESTUDI)

Montserrat Bové i Montcusí

Paraules clau: Segona República, El Pla de Santa Maria, cultura, economia, Guerra Civil.

Resum

El Pla, com tants altres pobles de l'Alt Camp, va viure un procés de creixement cultural i econòmic durant els anys previs a la Guerra Civil. La creació d'un nou edifici per a les escoles públiques i la vida associativa d'aquest poble tant agrària com política com artística queden immerses dins un context no exempt de tensió i malestar per diferents conflictes com els dels parcers o els dels treballadors de la fàbrica tèxtil, entre d'altres propis de l'època. El resultat va ser la desfeta personal i moral de la població civil i la imposició d'un règim dictatorial que es va fer sentir també dins el poble.

Abstract:

El Pla, like many other villages in the Alt Camp, went through a process of cultural and economical growth during the years previous to the Civil War. The creation of a building for the public state schools and the active agricultural, political and artistic associations of the village are immersed in a context which does not lack tension and unrest because of several conflicts, such as the tenant farmers' or the textile factory workers' among others typical of that time. The result was the civilian population's personal and moral defeat and the imposition of a dictatorial regime which was also felt in the village.

Intentar explicar el que es va viure en aquest període de la història és complicat d'entrada: en primer lloc, perquè encara no en una dècada es va canviar el decurs de la història de tot un país; en segon lloc, perquè es van començar a obrir moltes ferides que encara no han cicatritzat malgrat haver passat molt de temps, i encara ara hi ha reticències a l'hora de parlar sobre aquest tema; i en tercer lloc, perquè, tot i que molts dels que van viure aquells moments de tensió i revolta ja no hi són, queden els familiars.

Per tant, tractar un tema com aquest presenta suspicàcies i sempre hi ha el risc de crear malentesos per possibles oblitls o males interpretacions. Tot i això, és un deute que el poble té amb la seva història. La memòria d'aquests fets es van esborrant, però cal tenir-la present perquè fets com els que es van viure durant la guerra no es puguin tornar a repetir.

Per fer aquestes notes s'ha partit de la documentació existent a l'Arxiu Històric i Comarcal de Valls (AHCV), a fonts bibliogràfiques, a fonts particulars i a fonts orals, a les quals he d'agrair de tot cor la seva predisposició a parlar d'aquella època.

Abans de centrar aquesta aproximació en els primers temps de la República, cal fer esment de com estava format el consistori municipal. Al febrer de 1930 dimiteix l'antic Ajuntament “no por dificultar la gestión ni planes del Gobierno” sinó que volen “continuar colaborando con lealtad y patriotismo”.¹ Al març de 1930 es fa un ofici comunicant l'Ajuntament nou format per José Compte Valls, Juan Domingo Català, José Bartra Solé² i els regidors: Joan Cunillera, Pedro Batlle, José Llorens, Ramon Ferré, José Clofent, Pablo Solanes, Rafael Clavé, Antonio Canal, Ramon Pérez, Francisco Plana. Al cap de poc temps, roben a les dependències municipals.

1931

El 14 d'abril de 1931 Francesc Macià proclama la República catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica, després d'unes eleccions municipals, i la gent surt al carrer cridant visca a aquesta Segona República.

Al Pla de Cabra, com aleshores es designava el municipi, en el cens de febrer de 1931 hi consta unes 1.930 persones de fet i 1.926 de dret. Durant el primer terç del segle, s'observa un creixement de la població. En les eleccions municipals del 12 d'abril es va presentar més d'una candidatura. L'Ajuntament resultant va ser constituït per Magí Calaf Pons, Ramon Ribé Montserrat, Joan Balsells Oliva, Joan

¹ Sortida de Documents, 1930-1934 (AHCV). Cal dir que aquest és un moment de canvi i crisi, ja que gran part de l'opinió pública no sent estima per la monarquia pels errors comesos, i al final Alfons XIII se'n va.

² Comissió Municipal Permanent 1930-1931 (AHCV). A les actes es nomenen els consellers o regidors. La transcripció dels cognoms fluctua i de vegades els trobem en una acta dels acords del ple de l'Ajuntament amb una grafia i en una altra escrits de diferent manera.

Anglès Güell, Salvador Baldrich Balsells, Carles Soberano Balaña,³ Josep Carreras Cabestany, Josep Rossell Grau i Josep Rovira Farré.⁴ L'alcalde electe, el senyor Magí Calaf, el 14 d'abril va fer una crida al seny i a l'ordre.

Ciudadans del Pla:

Estic molt agraït per aquesta manifestació que s'ha fet fins aquí, a la Casa de la Vila, amb molt d'entusiasme però també amb silenci.

Desitjaria en gran manera que tots anéssim a dormir amb molt d'ordre, perquè no ens puguin dir mai que som la gent del desordre, sinó que som l'autèntic poble treballador que volem la pau, el progrés i la justícia.

Visca la República!⁵

L'Ajuntament del Pla de Cabra, entre altres pobles com Valls, Constantí, la Selva, Vilabella i Reus, va ser dels primers a notificar a la presidència de la República catalana la proclamació de la República catalana.⁶ El nou règim republicà estatal va centrar els seus esforços en la potenciació del laïcisme, la implantació d'un nou sistema educatiu, la resolució del conflicte en el camp, entre d'altres, i aquesta alcaldia també va fer actuacions dins aquest marc.

³ Es manté la grafia ñ, ja que és així com apareix en les Actes Municipals. Així mateix, no es catalanitzen els noms que apareixen en aquestes actes.

⁴ A l'octubre de 1932 dins les Actes Municipals consta una relació de càrrecs i afiliació política de l'Ajuntament: republicans, 4; socialistes, 1; tradicionalistes, 5. Total: 10. Vegeu Sortida de Documents, 1930-1934 (AHCV).

⁵ Discurs cedit per Maria Calaf. Cal dir que l'arribada de la República es va viure d'una manera festiva. Alguns homes de Cabra van venir al Pla amb la bandera de la República a celebrar l'esdeveniment.

⁶ Vegeu *Les Circumstàncies*, 18 d'abril de 1931.

A l'Alt Camp, durant la Segona República, el moviment carlí⁷ gaudia d'un fort arrelament popular. Amb tot, ja als anys trenta, la població comença a no seguir els preceptes del compliment pasqual.⁸ El 28 de juny, després d'una campanya electoral tensa, hi ha la victòria dels candidats republicans⁹ a les eleccions legislatives amb un abstencionisme que al Pla va superar el 2,5%, superior al de la província, segons analitza Molins.¹⁰

El simbolisme republicà es veu reflectit en les Actes Municipals des del juny de 1931 en les propostes de canvi de nomenclatura d'alguns dels noms dels carrers; així doncs, es fan els següents canvis: C. 14 d'Abril, en comptes de C. Mayor;¹¹ República, en comptes d'*arrabal* de San Ramón; C. Blasco Ibáñez, a l'antic C. Prat de la Riba, que després serà C. de la Enseñanza;¹² C. Pujole, per C. 1° de Mayo;¹³ C. Fermín Galán y García Hernández¹⁴, en comptes de C. Jaime I; C. Ferrer i Guàrdia,¹⁵ Llibertat¹⁶ i plaça de la Constitució, a la plaça Prat de la Riba.¹⁷

⁷ Els carlins o també tradicionalistes van coaligar amb la Lliga Catalana, que aglutinava valors i interessos del catolicisme i del conservadorisme, per bé que van tenir una evolució diferent. Moles, I. *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*, Barcelona: Edicions 62, 1977, pàg. 26.

⁸ Segons sembla en l'*Estadística de la diòcesi de 1927* que recull DUCH, M. *República, reforma i crisi. El Camp de Tarragona (1931-1939)*. Tarragona: El Mèdol, 1989, pàg. 178 consta que al Pla de Cabra hi havia 769 persones menors de 25 anys que no havien anat a passar la creu, com es deia popularment.

⁹ En aquestes eleccions hi va haver 588 electors, amb una participació del 72,6%. La candidatura republicana va suposar el 32,7%; la candidatura autonomista republicana, el 23,6%; la coalició republicana socialista, un 28,2%; A. Rovira i Virgili, 0,5% i el Bloc Obrer Camperol, un 14,9%. Vegeu VILANOVA, M. *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Barcelona: F. J. Bofill/La Magrana, 1986, pàg. 365. ERC és el partit majoritari dins els sectors republicans. Al 1931 dins les seves candidatures hi havia militants d'USC, Unió de Rabassaires i persones independents. La majoria estan vinculats per Marcel·lí Domingo al Foment Republicà Nacionalista de Reus. Vegeu POBLET, J. M. *Història d'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Dopesa, 1975.

¹⁰ MOLINS, J. *Elecciones y partidos en Tarragona*. Tarragona: DPT, 1986, pàg. 65.

¹¹ Els noms de Fermín Galán i García Hernández, Blasco Ibáñez, de la República i 14 d'Abril es troben al 20 de juny de 1931 (Actes Municipals, 1931-1932 (AHCV)).

¹² Aquest nom ja l'havia tingut temps enrere, si més no per a designar un edifici. En les *Ordenanzas municipales de Pla de Cabra*. Valls: Castells, 1912 apareix una "calle de la Enseñanza" al districte segon que correspon a "Escuela de niños" (AHCV). De tota manera en el padró de 1937 a 1939 apareix com Blasco Ibáñez.

¹³ Aquest carrer no es canviarà fins al 24 d'abril de 1932, segons consta en les Actes Municipals, 1931-32 (AHCV).

¹⁴ Eren dos capitans de l'exèrcit espanyol que en temps de la dictadura de Primo de Rivera es van sublevar per tal d'implantar la República i al 1930 foren afusellats a Jaca (Osca). Aquest carrer, al padró del 31 de desembre de 1932, apareix com Jaume I, però al padró de 1933 ja apareix amb el nom de General Hernández. Cal dir que els eixos ideològics que caracteritzen les noves retolacions es poden sistematitzar al voltant de les reivindicacions republicanes coetànies; així els noms de República, 14 d'Abril o de Galán i García Hernández són habituals en la majoria de pobles.

¹⁵ Apareix al padró d'habitants del 1937-1939 (AHCV).

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ En principi se li havia donat el nom de Blasco Ibáñez. Vegeu Actes Municipals, del 13 d'agost de 1931 (AHCV).

Aquests canvis es reflectiran en la nova retolació de les plaques que es farà efectiva a partir de l'agost d'aquest mateix any. En el nom dels carrers del poble no es veu gaire la voluntat de palesar la nova realitat de política laica, ja que la majoria de noms no té cap relació amb el santoral. L'únic era el raval de Sant Ramon que es va canviar pel de República. La referència a Trinidad o al Mn. Folch¹⁸ no es va canviar en cap moment. La memòria republicana federal decimonònica era ja simbolitzada amb els noms dedicats a Estanislau Figueras i Pi i Margall. El catalanisme cultural el representaran carrers dedicats a J.A. Clavé, A. Guimerà i J. Verdguer.

Les altres nominacions menys comunes són les dedicades a la festivitat de l'I de Maig, Llibertat, Treball, Progrés, Constitució i Sindicat. Pel que fa a la catalanització dels noms dels carrers no serà visible fins al padró del 1937.

El nou clima cívic i polític és ben present en la majoria d'actes que es fan en els municipis. En aquest sentit, el 25 de juliol l'Ajuntament fa una sessió extraordinària per tal d'adherir-se a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya "que la Diputació ha tramès a aquest Ajuntament".¹⁹ La premsa del moment, com *Lluita*, *La Veu de Tarragona* o *Foment*, també participarà en la defensa del referèndum de l'Estatut en posterioritat al procés parlamentari. Segons Duch,²⁰ al Pla, de 599 votants, 532 van dir sí. No serà fins al 9 de setembre del 1932 que les Corts espanyoles l'aprovaran.

Així mateix, l'I d'agost del 1931 s'aprova col·laborar en l'aixecament d'un monument en honor a Francesc Macià que es fa a les Borges Blanques "sin discusión y por unanimidad de acuerdo en tomar parte en la suscripción iniciada por aquella alcaldía".²¹ Més endavant, al 1932, també contribuiran amb 5 ptes. en el monument de Galán i García Hernández a Jaca.

En el terreny de l'educació, la República volia millorar la qualitat de l'ensenyament fent noves construccions per als alumnes i els mestres, donant més recursos humans i materials. L'ideari republicà basat en la sobirania, la ciutadania, la llibertat, la justícia i el laïcisme es volia estendre a l'escola per contribuir a la formació dels ciutadans en un moment en què l'analfabetisme suposava la quarta

¹⁸ Mossèn Domingo Folch fou un rector que hi hagué al poble en el s. XIX. Aquest carrer també era conegut com el del *rectoret vell*. Cal dir també que també se'l coneixia pel carrer de Sant Ramon, ja que l'altar de Sant Ramon tocava en aquest carrer.

¹⁹ Llibre d'actes, 2 juny 1931 a 1932 i Sortida de Documents, 1930-1934 (AHCV). Cal recordar que aquest Estatut es va acabar de redactar el 20 de juny de 1931 a Núria. El 2 d'agost es va fer un referèndum popular i el 95% dels vots van ser afirmatius; tot i això, el 9 de setembre de 1932 el Parlament de Madrid aprova un text diferent en què es redueixen competències.

²⁰ DUCH, M. *Op. cit.*, pàg. 19, seguint el BOPT, 6-VII-1931 i l'ADT *Gobernación, censo*. Vegeu també el recull *La segona República a Tarragona a través de la premsa local*. Tarragona: Biblioteca Pública/Dep. Cultura, 2006.

²¹ Llibre d'actes, 1931-1932 (AHCV).

CÉDULA PERSONAL
Comisaría Delegada de la Generalidad de Cataluña
~~DEPUTACIÓN PROVINCIAL DE~~ en TARRAGONA AYUNTAMIENTO DE

Núm. 727 PLÁ DE CABRA

Don PLÁ DE CABRA natural de PLÁ DE CABRA provincia de Tarragona
de 63 años de edad, estado casado y profesión hacer
habita en PLÁ DE CABRA núm. ...
cuarto ... y residente en PLÁ DE CABRA
Expedida en 2 DIC, 1931
El Interesado, ... El Recaudador, ...

AÑO 1931
HACIENDA PROVINCIAL
TARIFA 3.ª CLASE 3.ª
PRECIO 4'50 Pts.

part de la població. Segons Duch, hi havia al poble 227 analfabets, és a dir, un 18,1% de la població.²²

Marcel·lí Domingo, primer ministre d'Instrucció Pública que tindrà la República, vol que l'escola acompleixi una àmplia funció social. En aquest sentit, moltes de les Actes Municipals consultades tracten sovint de temes relacionats amb l'educació, cosa que demostra la voluntat política republicana d'afavorir una educació millor. L'Ajuntament es proposa de crear dues escoles: una per a nens i una altra per a nenes (Ordre del 29 de juliol / 26 de setembre per la qual se sol·licita al Ministeri d'Instrucció Pública la construcció d'un grup de dues escoles en què l'Ajuntament aportarà un 25% de la quantia a tenor del R. 10 de juliol de 1928). El poble rep amb molta satisfacció aquesta iniciativa que, fins i tot, es veurà reflectida en les actes. El municipi, d'entrada, assumia les prestacions de l'Estat, ja que la Llei de 22 d'octubre de 1931 pretenia crear una xarxa escolar de 708 escoles en un moment en què per al primer ensenyament només n'existien 56 i això implicava un esforç pressupostari molt elevat.

D'entrada, el ministre d'Instrucció Pública diu que el municipi "tiene que proceder sin pérdida de tiempo a la habilitación de dos locales y a la adquisición del material escolar y, una vez adquirido, participando a la Inspección Provincial a los efectos oportunos"; per tant, primer calia habilitar l'edifici de la casa capítular i fer unes escoles provisionals en què nens i nenes estiguessin separats

²² DUCH, M. *Op. cit.*, pàg. 113. Seguint les dades del cens electoral de 1934 (ADT) ens diu que un 47,6% dels homes majors de 22 anys són analfabets i el 52,4% de les dones, analfabetes. Cal recordar que durant l'anomenat *bienni reformador* es vol que l'escola sigui transformada. Seguint el preàmbul de l'Estatut de Núria es vol que "l'infant aprengui a ésser un bon ciutadà i que l'amor purifiqui en ell el sentiment de solidaritat humana del ròssec que hi deixen les diferències socials".

per un envà, comprar el material escolar pertinent i pagar el sou i el lloguer dels pisos dels mestres, segons consta en l'estat de comptes. Així, l'Ajuntament, el 24 d'octubre, obria una subscripció popular per a les escoles de 5.000 ptes. El 7 de novembre arriba l'inspector d'Educació, Fèlix Jové, i el de Sanitat per tal de valorar les condicions higièniques i pedagògiques del projecte.²³ En principi en aquestes escoles havien d'assistir els nens i les nenes fins als nou anys, i els de nou anys en endavant s'encabirien en dues habitacions que lloguen a Josep Balañá i Jacint Torné.²⁴

Mentrestant es fan les gestions oportunes per crear unes noves escoles: es compra el solar a Maria Balcells i Galofré; es parla amb les autoritats superiors, amb l'arquitecte Jeroni Martorell, a qui s'encarrega el projecte; es fan diligències per tal d'obtenir un préstec de la Caixa de Pensions;²⁵ es demanen subvencions als diferents ministeris...

La situació es fa difícil als ajuntaments petits com el del Pla, ja que aquest tema s'emporta la major part del pressupost.

Val a dir que al Pla hi havia una escola religiosa, el col·legi de Sant Jacint, regentat per les germanes dominiques, i situat a la casa-convent²⁶ del costat de l'Església Vella, també dita de Sant Ramon.

Aproximadament hi havia unes 13 germanes. Així n'hi havia dues que es dedicaven al parvulari com Joaquina Pratdesaba Toneu (que arriba al 1910) i Lluïsa Pujolar Vilaresau (1925); unes altres a l'ensenyament com Rosa Rubinat Pau (1927) i Jacinta Puig Figareda (1932); altres ensenyaven labors com Assumpció

²³ Cal dir que al 1900 en el llibre d'E. Pedrero Caballero. *Guía de Valls y su partido*. Valls: Castells hi consta que hi havia dues escoles públiques situades a banda i banda de l'Ajuntament (en aquests moments era alcalde Pedro Valls), els mestres de les quals eren Florencio Serra i Dolores Virgili, i una escola privada, la de les Hermanas Dominicas Terciarias per a una població de 2.300 habitants. Assistien un total de 250 alumnes. Hi havia una partida de 3.000 ptes. destinada a la instrucció pública. Més tard, als anys vint, hi havia una escola privada a la Societat Agrícola de Sant Isidre (actual cal *Panseta*) el professor de la qual era el senyor Joan Cendra i, més tard, el senyor Garreta. El Sindicat Agrícola també tingué mestres privats. En aquesta època hi va haver dos altres grans mestres nacionals: el senyor Josep Taverna d'Alforja i Josep Albagés de Vimbodí. Per a més informació sobre aquest aspecte Domingo, M. *La escuela en la República (la obra en ocho meses)*. Pel que fa a les escoles de les Germanes Dominiques, fins al 1931 l'Ajuntament els cedia la casa-convent "a condición de atender la enseñanza primaria", però com que a partir del novembre de 1931 l'Ajuntament habilita la casa consistorial amb aquesta finalitat se li posa un lloguer de 50 ptes. el trimestre, a pagar a partir del gener de 1933 en concepte de lloguer de l'edifici. Actes Municipals, 3 juliol de 1932 (AHCv).

²⁴ Actes Municipals del 7 de novembre de 1931 (AHCv).

²⁵ Serà un préstec de 80.000 ptes. a un interès del 5%, segons les Actes Municipals del 5 de març de 1932 (AHCv), tot i que també es demana una subvenció a l'Estat.

²⁶ La casa-convent del costat de l'església de Sant Ramon era propietat de l'Ajuntament, que la va inscriure per 138,90 ptes. el 19 de juliol de 1934. Actes Municipals, 1933-1934 (AHCv).

Clos Solà (1932). La germana Teresa Segú Recasens arriba al 1931 i té el càrrec de mestressa.²⁷ L'Ajuntament, entre moltes altres accions de govern, concedeix fer fonts públiques primer als veïns del C. Joan Trenchs, després als de Pau del Protectorat, Trinidad, Guimerà i Pujolet, també als dels C. 14 d'Abril i Mestre Roig, més endavant al 1932 als C. Clavé, Santes Creus i Sindicat; també s'arregla la font de la plaça Pi i Margall i, en general, tota la plaça, ja que s'hi posa arbres i grava; es netegen els pontets del C. Clavé; es prenen mesures per tal d'estalviar aigua i buscar-ne a la peça de terra de cal *Mitgé*, als Carpis.

Entre d'altres, es fan complir les ordenances municipals relatives a la sanitat de no llençar brossa, ni terres, ni fems, ni latrines als carrers de la població; es construeixen 12 forats de nínxols al cementiri; s'arreglen voreres i canonades; a més, es fa càrrec dels sous del secretari, l'agutzil, el sereno, l'inspector de carns, la llevadora, el farmacèutic titular, els mestres i, a més, es té cura del campanar, de l'enllumenat i el rellotge públic i de pagar el lloguer dels pisos del secretari, l'agutzil i els mestres.²⁸

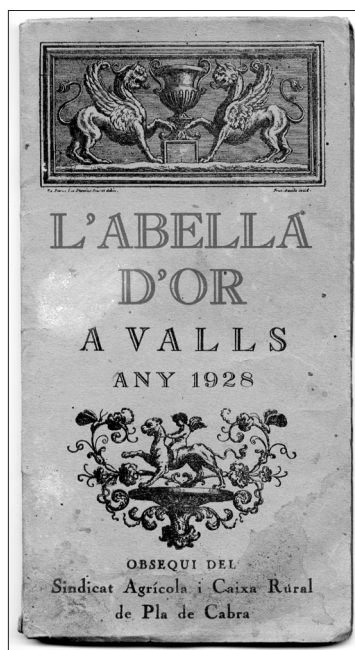
En aquest període hi havia molta activitat cultural que ja venia dels anys vint. Hi havia alguns grups de teatre: l'un de molt antic que va ser organitzat a la Societat Agrícola Sant Isidre²⁹ (actual cal *Panseta* del C. Major, núm. 24). El teló de l'escenari

²⁷ Vegeu el número extraordinari del Full Parroquial, 29 de juny de 1972. Cal recordar que sant Jacint va ser un beat contemporani de sant Domènec.

²⁸ Vegeu les Actes Municipals del 1931 al 1932. (AHCV). Cal tenir en compte que en les ordenances municipals de 1912 i, més en concret, en el capítol II es diu que el municipi tindrà "un agutzil, un sereno i altres que cregui oportú", pàg. 10. Cal dir que al novembre hi ha com a sereno el senyor David Canela Fontanals, després d'haver dimitit el senyor Josep Gavarró; com a secretari el senyor Martí Queralt Ballas; com a campaner rellotger, el senyor Joan Garriga i a partir del 27 de juny de 1933 el senyor Josep M. Ribé Carreras; com a agutzil el senyor J. Andreu i a partir de 1933 el senyor J. Pujol.

²⁹ Segons indica E. Baldor: "Les associacions planenques" pàgs. 3-6, dins *La Planenca*, especial núm. 3, tardor 2006, seguint les fonts del l'AHT. Fons Govern Civil. Aquesta entitat es fundà el 1895 com una associació de socors mutus, on s'acollien els pagesos per tal d'ajudar-se en cas de necessitat. L'any 1918 es fundarà com a Sindicat Agrícola de Sant Isidre i, més endavant, a l'any 1920 La Unió Obrera, la primera junta de la qual fou: Magí Calaf Pons, president, Ramon Compte Coll, vicepresident, Jaume Cos Solanes, dipositari, Lluís Fons Orga, secretari, i vocals: Juan Milà Miró, Anton Pujol Llobera, Emilio Ribé Tomàs, Ramon Bové Masgoret i José Miró Espinach. Aquesta societat, segons explica Joan Compte, era coneguda com a Societat Vella. Tenia pocs socis. Tan sols feien vi en unes instal·lacions molt rudimentàries i la premsa contínua la movien amb un motor semidièsel. Hi havia una altra societat agrícola, de menys associats que l'anterior i que la del Sindicat Agrícola i Caixa Rural, que estava dividida en dos locals: un situat al fons de l'anomenat C. Aixamena, en el local de lloguer propietat del marquesat de Vallgornera que feia la servitud de celler per a elaborar vi, magatzem d'adobs, i l'altre en un local llogat al Perot, situat al C. del Perot i utilitzat com a trull. Era tot més rudimentari. Aquesta societat era coneguda popularment com "els del carretell" o "la societat dels pobres".

estava pintat pel senyor Oleguer Güell.³⁰ Aquest teatre era dirigit pels senyors Ramon Santos i Oleguer Güell. L'altre grup, que va sortir més tard, estava format per Andreu Boets, Pep Nunci, i altres. En fer una escola privada en el local d'aquesta Societat, els alumnes Rafel Clavé, Joan Miquel, Ramon Bartra, Carme Sabater, Maria Grill, Rosa Güell,... també van fer teatre. Més tard, aproximadament, entre els anys 1925 i 1926, el senyor Cendra, el mestre d'aquesta escola que venia de Valls, va dirigir el Joan Maginegre, el Jaume Mitgé, el Jaume Barber, l'Assumpció Viela, l'Amàlia Ventureta,... en obres com *Els vells*, *Blaiet*, *vailet*...

Fins l'1 de gener de 1931 hi havia una biblioteca en una habitació de cal *Fraret*³¹ (situat a l'actual C. Réria, núms. 38-40) muntada pel Francesc Miquel, Rafel Clavé, Josep Andreu, Jaume Milà, Josep Huguet, entre d'altres, que tenia llibres

³⁰ Aquest senyor feia classes de solfa i sabia tocar el piano. Era un senyor instruït en les arts.

³¹ Cal dir que en un dels pisos de cal Fraret també hi va haver un Centre de Lectura que va ser registrat a l'octubre de 1930 amb la següent junta: Josep Carreras Cabestany, president, Ramon Compte Coll, vicepresident, Joan Salas Montagut, secretari, Ramon Roset Pujol, vicesecretari, Mateu Coll Balañà, tresorer, Jaume Bartra Calaf, comptador, i vocals: Josep Miró Espinach, Josep Oliva Bové i Joan Calaf Fortuny. Al 1932 en no presentar els estatuts de l'entitat es va considerar dissolta. E. Baldor. *Op. cit.*, pàg. 5.

en català, llibres de tota mena i, fins i tot, d'educació sexual, que, segons diuen, el rector del poble criticava des de la trona de l'església. Aquesta biblioteca al final va passar al poder de la CNT. Cal dir que al voltant de la biblioteca va néixer un grup de teatre format per Rafel Clavé, Joan Maginere, Jaume Mitgé, Assumpció Viela, Mercè Armengol... i van assajar a cal *Fraret* fins que la coral local Aurora Planenca va llogar cal *Fraret* per fer els assajos que fins aleshores havien fet a la Societat de Pagesos. Van escenificar obres com: *El cor del poble*, *El fill del poble*, *La mare*, *La mare eterna*, *La fàbrica vella*, *A sol ixent*, *Fugen les boires*, *Les joies de la Roser*, *L'escurçó*, *El far maleït*, *La tramuntana*, *La noia de la masia* (escrita pel Ricard Garriga³²)... Després de la guerra, va desaparèixer aquesta activitat teatral.

Al Sindicat Agrícola i Caixa Rural, situat on hi havia cal Llop, a l'actual C. Réria, núm. 58, també hi havia una biblioteca, d'escassa concurrència, a la planta baixa del local. Aquesta entitat tenia essencialment llibres de literatura catalana, obres d'autors estrangers i revistes de tècnica agrària. Estava subscripta a l'Editorial Catalana i la Biblioteca Literària.³³ La sala gran d'aquest sindicat servia per fer reunions dels socis, conferències, ball als diumenges i per la festa major, també teatre.

El Joan *Tenda*, el Joaquim *Tenda*, la Quimeta de Mont-ral, la Cinta Prats, entre d'altres, havien representat obres de teatre com *El ferrer de tall*, *Terra Baixa*, *L'endemà de bodes*, *La creu de la masia*, entre d'altres.

Al local dels carlins (actual cal *Macià*, a l'actual C. Réria, núm. 37) va haver-hi persones que van contribuir a crear un moviment cultural. El Joaquim *Porta* hi recitava poemes. També hi havien fet manifestacions d'art escènic el Carles *Miangó*, *Madronet*, *Pep Sales*, *Salvador Escalivà* Anton Montserrat, *Maria Ferré*,³⁴ entre d'altres, i s'hi havia representat obres com *La Carolina*, *Didots*, *Rufieta del meu cor*, *La dona*, *El músic del regiment*, etc., a més dels ja tradicionals *Els Pastorets*, per Nadal.

³² El Ricard Garriga va ser mestre d'escola i entre els anys 1934 i 1935 feia classes de repàs, al matí per als nens i a la nit per als adults. Havia fet alguns discursos en els enterraments civils. Va ser el president del POUM al Pla. També cal dir que va ser corresponsal del diari *El Treball*, de Valls.

³³ Segons Joan Compte, manuscrit del 14 de setembre de 1989, cal dir que l'Ateneu del Pla, fundat l'1 de gener de 1908 i situat a l'edifici propietat del metge Jaume Pujol Valls i actual cal *Macià*, va ser la primera pedra del que després seria el Sindicat Agrícola i Caixa Rural que es fundaria l'any 1910. Els membres fundadors van ser Jaume Pujol, Joan *Xafa*, Ramonet *Manescal*, Manel Pujol, Císquet Rossell, Josep Saburella, Josep Rosell Amenòs, Joan Recasens *Mandil*, el senyor Satorras, terratinent resident a la Selva del Camp i propietari de la casa i les finques de cal *Mitgé*, Pau Solanes, apotecari, Josep Compte Valls *Tenda*, Joan Domingo Majoral, Jaume Valldots-*sera Rosca*, Anton Boronat *Benet*, etc. El Sindicat es va traslladar al carrer Jaume I, actual Réria, a partir del 1920, segons indica E. Baldor. *Op. cit.*, pàg. 4.

³⁴ Ferré, M. entrevista dins *La Planenca*, núm. 3, pàg. 18. Segons sembla els assajava el Ramon Candi.

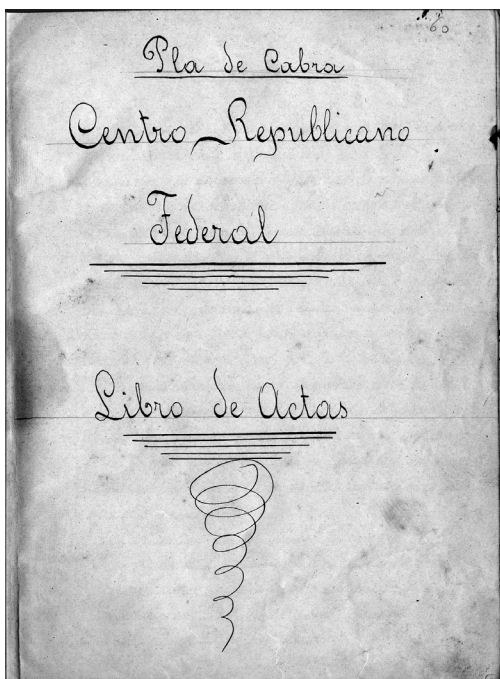
La coral Aurora Planenca³⁵ va participar en la vida cultural del poble d'una manera activa, no només cantant en els actes de la República i en les tradicionals caramelles sinó que també va promoure actes d'informació general. L'altre cor que hi havia era el cor de l'església,³⁶ una coral estrictament vinculada als actes litúrgics i sense cap altra projecció.

Pel que fa a l'associacionisme cal dir que al poble es concentrava gairebé tot a l'actual carrer de la Réria: el centre dels carlins (tradicionalistes) i el centre republicà,³⁷ situat a cal Llenas (a l'actual C. Réria, 55). Aquest va ser de tendència lerrou-

³⁵ La coral del Pla, que es deia Aurora Planenca, estava formada aproximadament per 50 homes cantaires. Sobre aquesta coral tenim constància que ja existia en el 1900 (vid. *Guía de Valls y su partido* de l'Ed. Castells, 1900). De tota manera, segons apunta E. Baldor. *Op. cit.*, pàg. 5 aquesta entitat com a tal va ser registrada al Govern Civil de Tarragona el març de 1931 com a Societat Coral Aurora Planenca i els seus principis són la virtut, el progrés i l'amor, com els dels cors Clavé de Catalunya. La seva primera junta va estar formada per: Joan Anglès Güell, president, Josep Cortès Güell, vicepresident, Rafel Clavé Cornadó, secretari, Sebastià Portas Guimet, vicesecretari, Pere Bové Grau, tresorer, Alfons Farré Mercadé, tresorer cor, Josep Vidal Alzina, comptador i vocals: Ramon Canela Boronat, Josep Miró Solanes, Joan Balcells Jordana, Josep Montcusí Clofent, Joan Cos Batet. En aquesta coral participaven una cinquantena de persones: Pere Vallverdú Fort, Joan Andreu Ferré, Alfons Ferré Mercadé, Joan Vallverdú Fort, Josep Miró Solanes, Lluís Tosas Tous, Marcel·lí Tosas Tous, Sebastià Portas Guimet, Joan Llorens Montseny, Josep Prats Pàmies, Josep Ferré Mercadé, Jaume Ramon Miró, Josep M. Fonts Balcells, Josep Ventura Poblet, Magí Ferré Llobera, Joan Llopart Balcells, Eduard Baldrich Saperas, Ramon Canela Cos, Josep Figueras Roselló, Andreu Calberas Calull, Ramon Figueras Panadès, Amè Pascual, Josep Montserrat Pujol, Joan Bartra Calaf, Ramon Canela Boronat, Lluís Perot, Carles Civit Ferré, Rafel Clavé Cornadó, Anton Piñol Serra, Ramon Ventura Poblet, Josep Grau Rosell, Ramon Roset Victoriano, Antonio Pérez Quiñones, Joan Cos Batet, Josep Andreu Balcells, Andreu Oliva Bové, Josep Cortès Güell, Josep Domènech Ferré, Josep Pujol Urpí, Josep Balañà, Joan Batalla, Josep Rosell Amenòs, Pere Sabater (mestre d'escola), Josep Fàbregas Carreras, Joan Balcells Jordana, Roman Roset Pujol. De tota manera també hi havia al començament de segle xx un *coro* segon femení format per: Carmen Figueras, Rosa Fons, Magdalena Miró, Maria Güell, Paula Mateu, Maria Coll, Rosa Estrada, Teresa Montagut, Adela Anguela, Antònia Pujol, Camila Menasanch, Maria Balcells, Raimunda Ferran, Maria Vila, Teresa Guasch, Maria Ferré, Maria Sol, Dolores Baldrich, Teresa Tarragó, Teresa Majoral, Maria Güell, Antònia Miró, Mercedes Saperas, Asunción Tarragó, Maria Pujol, Carmen Valldosera, Josefa Baldrich, Carmen Orga, Teresa Saperas, Isabel Pujol i Dolores Ribé. La coral Aurora Planenca cantava cançons com: *La donzella de la costa*, *Els pescadors*, *Glòria a Clavé*, *De bon matí*, *Als meus companys*, etc. (Vegeu llibret de cançons de Salvador Calaf, Valls, 1930, A. M. Calaf), a banda del *Cant de la Senyera* i les tradicionals sardanes. El senyor Salvador Ferré va dirigir durant un temps aquesta coral.

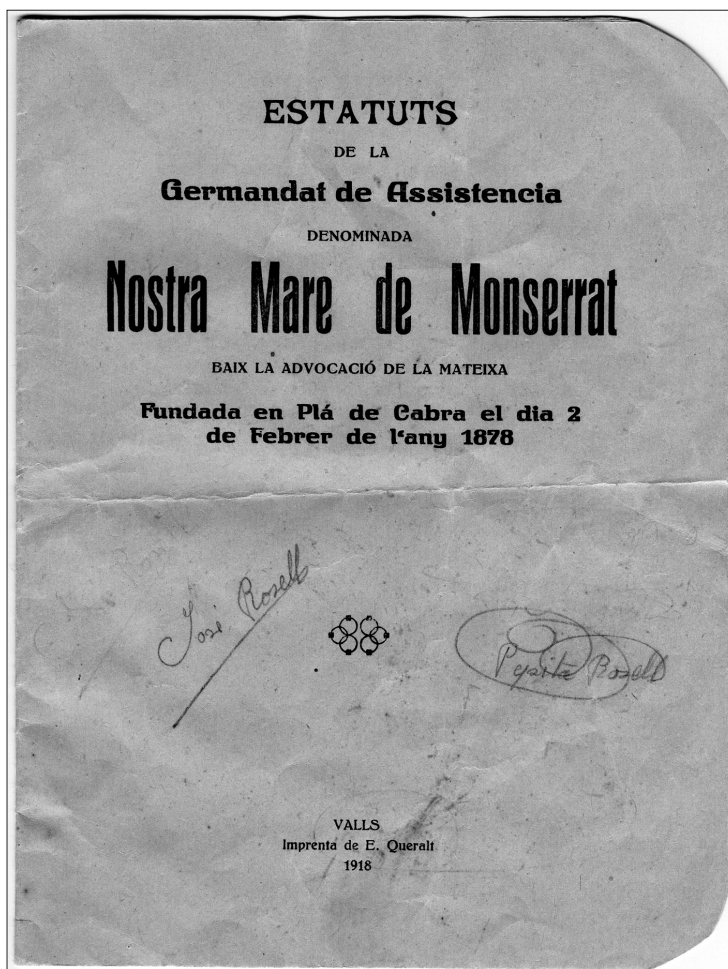
³⁶ Aquest cor estava format només per homes, que cantaven a l'entrada de l'església. El Joan Macabeu i el Pep Ros, entre d'altres, n'havien format part.

³⁷ El Centre Radical Socialista (CRS), registrat al Govern Civil de Tarragona el 3 de març de 1931, era una continuació del federal CRDF. La primera junta va ser la següent: Francesc Llenas Contijoch, president, Josep Bartra Calaf, vicepresident, Josep Anglès Ferré, secretari, Ramon Mateu Oliva, vicesecretari, Ramon Pons Rovira, tresorer, i vocals: Joan Ferran Mateu, Josep Fontanals

Bartra, Josep Rodon Contijoch, Ramon Saperas Oliva, segons les dades E. Baldor. *Op. cit.*, pàg. 4. El CRS del Pla va assistir a l'assemblea de Reus el maig de 1931, segons *Tarragona Federal* del 3 de juny de 1931. Cal dir que els primers republicans es reuniren a cal Gallart, situat a l'hort de ca l'Apotecari (a l'actual C. Réria, núm. 8), al mateix carrer, i eren *federals*; els republicans radicals s'havien reunit a ca l'*Oliva*, un local situat davant l'església parroquial que alhora feia de fonda local. Més endavant, es van desplaçar a cal Llenas fins aproximadament pels volts de 1935. El Centre Republicà Democràtic Federal (CRDF) va ser registrat l'1 de desembre de 1925 al Govern Civil de Tarragona com a centre cultural i instructiu de caire polític. La primera junta estava constituïda per: Joan Roset Reinal, president, Ramon Fons Guasch, vicepresident, Ramon Saperas Alari, secretari, Aleix Roset Reinal, vicesecretari i com a vocals: Josep Bartra Solé, Josep Miró Bové, Francesc Llenas Contijoch, Joan Ferran Mateu i Josep Canela Anglès.

xista, en una primera instància, i també era considerat com a *radical*. Els del centre republicà federal celebraven la commemoració de la República amb un banquet, un acte polític i a la nit un concert amb l'Orquestrina Garriga al local social. A banda, hi havia els sindicats agrícoles i un teixit associatiu catòlic important que, segons M. Duch, tenia aleshores entre 8 i 11 germandats.³⁸

³⁸ Cal ressaltar els *Estatuts de la Germandat de Assistència denominada Nostra Mare de Montserrat, baix la advocació de la mateixa*, fundada el 1878, una germandat dedicada a l'auxili al malalt (A. L. Rosell). A l'AHCV també trobem una junta de la societat de socors mutus Germandat de Nostra Senyora de Montserrat de 1925 i un expedient constitutiu de la junta local Protecció de la Infància, 1928. També hi havia les germandats de les Filles de Maria, la dels Dolors, la de Sant Josep, la de les Ànimes del Purgatori, la de Sant Ramon de Penyafort, etc.

L'any 31 el Pla és una vila pròspera, tal com constata Josep Iglésies.³⁹ El camp⁴⁰ i la indústria tèxtil són els dos grans puntals econòmics, però també seran l'origen de molts conflictes. La política social republicana volia resoldre els problemes dels contractes de parcers o rabassaires.⁴¹ Es van demanar moltes revisions d'aquests contractes, però moltes foren desestimades; cosa que va desanimar els pagesos. Al Pla, en aquest moment, només hi havia un gran propietari, la resta eren petits propietaris. A l'estiu es viu un ambient conflictiu: els propietaris denuncien els parcers que han amenaçat en quedar-se la quasi totalitat de les collites per la qual cosa ve la Guàrdia Civil. Al setembre es posa en coneixement la circular núm. 188 del BO del 13 de setembre sobre els contractes i la parceria.⁴² La situació es fa difícil perquè alguns pagesos, adherits al Sindicat Únic Local, pressionen els propietaris, adherits al seu torn a la Mútua de Propietaris, mitjançant sabotatges. En concret, al desembre de 1931 es cremen pallers a diversos propietaris, segons la premsa de l'època.⁴³

D'altra banda, en aquest moment de crisi econòmica mundial, els treballadors de la fàbrica reivindiquen una sèrie de drets laborals. Segons sembla, hi va haver una vaga de tintorers, una vaga de braços caiguts, en què van acomiadar 45 persones.

³⁹ Josep Iglésies en *l'Àlbum meravella* vol. IV. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1931, pàg. 86 es diu que Pla de Cabra amb una població de 1.900 habitants "per bé que la vila rural, en l'actualitat pren un caràcter industrial mercès a unes grans instal·lacions de teixits i filats de cotó". Així mateix, Josep Solanes en *L'abella d'or (obsequi del Sindicat Agrícola i Caixa Rural del Pla de Cabra)*, Valls, 1928 ens descriu el poble i deia que no era un poble estratificat. Explicava els carrers i deia del carrer major o la vila que era un "carrer de cases pairals, decorades senyorialment i amb dates rànies als arcs de la portalada [...] paral·lel al carrer major hi ha el carrer Jaume I que és l'eix del poble i poble més nou. Carrers units per la plaça de l'església o Pi i Margall que és plantada d'acàcies i s'hi pot veure la cara del temple parroquial. Això és el pinyol del poble que encara s'escampa i segueix carreteres i camins. I encara hi ha un poble més nou: el barri fabril de Vista Alegre de cases en sèrie".

⁴⁰ CARDÓ, J. *L'evolució dels conreus del Camp de Tarragona a partir del s. XVIII*. Valls: IEV, 1983. Segons Cardó, els conreus en aquests moments viuen una situació bona, però les dificultats en l'exportació de l'avellana i la vinya faran que, d'una banda, es redueixi el preu de la cotització del sac d'avellanes que al 1931 era de 93 ptes. i al 1933, de 75 i, de l'altra, que els viticultors reivindiquin de l'Estat algun tipus de mesures proteccionistes.

⁴¹ BALCELLS, A. *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1983.

⁴² Actes Municipals, 19 de setembre de 1931 (AHCv).

⁴³ Vegeu el quadre de sabotatges a l'Alt Camp entre 1931 i 1936 recollit per GAVALDÀ, A. *L'associacionisme agrari a Catalunya*. Vol. II, pàg. 99, en què fa un seguiment dels sabotatges a través de la *Crònica de Valls*.

De tota manera en les Actes Municipals del 5 de setembre de 1931 hi ha la denúncia de Lluís Esplugues a qui cremen els coralls i el bestiar i al 19 de setembre també José Vilà denuncia abusos al seu hort.

El sindicat anarquista de la CNT⁴⁴ al final va fer passos per tal que els reincorporessin, però la direcció només va readmetre una dotzena d'adults, en funció de les seves necessitats de treball, amb un sou de 8 ptes., que és el que marcava la llei, i una vuitena de petits amb un sou de 3,5 ptes., que cobrarien fins als 30 anys.⁴⁵ L'Ajuntament havia instat la fàbrica Martí Llopart i Trenchs, SA que complís la legislació vigent relativa a la duració del treball dels obrers. Els amos van expressar que estaven dins la llei pel que fa a l'horari del primer torn, però quant al segon torn, entenien que estaven en “una situació dubtosa”, ja que tot i que el torn havia d'acabar a les 20.30 h admetien que hi havia una pròrroga prevista ja en el contracte; no obstant això, hi havia la intenció de consultar el tema a l'inspector regional, així com també la voluntat de donar uns tres quarts d'hora al matí per anar a esmorzar. El mes de juny l'alcalde i el tinent d'alcalde van fer gestions “en la cuestión de los obreros de la fábrica textil”, “han intervenido en bien de todo y al amparo de la ley y con buena fe”, però han estat mal interpretats.⁴⁶ Cal tenir en compte que la República vol millorar la situació dels treballadors i l'1 de juliol reconeix el dret d'associació i sindicació i es decreta la jornada laboral de 8 h i el descans dominical, entre altres.

1932

El 1932 es fan festes de commemoració de la República⁴⁷ en el seu primer aniversari i la coral local Aurora Planenca hi intervé. La circular del governador Noguera als ajuntaments pretén que aquest primer aniversari sigui significatiu. Així,

⁴⁴ Les oficines de la CNT estaven situades en un pis de cal *Fraret*. Així mateix, les Joventuts Libertàries adherides a la CNT, en un primer moment també eren a cal *Fraret*. Durant la guerra les Joventuts es van situar al xalet del Saperes (a l'actual C. del Sindicat, núm. 6). El secretari de les Joventuts va ser el Salvador Ferré. En aquest moviment hi van participar la Teresina Pujol, la Rosa Güell, la Maria Tarragó, el Josep Miró, el Fidel Miró (*Mirlo*), que va arribar a ser el secretari general de les Joventuts de Catalunya, entre molts d'altres.

⁴⁵ Segons el senyor Joan Llenas en el monogràfic sobre la fàbrica de *La Planenca*, tardor de 2004.

⁴⁶ Actes Municipals, 1931-1932 (AHCV).

⁴⁷ Actes Municipals, 1931-1932 i Sortida de Documents, 1930-34 (AHCV). Cal dir que en aquesta festa d'inauguració de l'estendard a la sala de cal *Fraret* eren més de 200 persones; allí també es va fer l'àpat. Hi havia representacions dels que pertanyien a la Unió de Cors de Clavé. Més tard, la coral es va transformar en un orfeó i s'hi van afegir 35 dones. Aquest cor havia mantingut correspondència amb Vicenç Fortuny (president de la Unió de Cors Clavé), Daniel Samsó (afí a l'organització i pertanyia al comitè català contra la guerra), Bertran de Quintana (president del Comitè Català contra la Guerra, que fins i tot vingué al Pla), Ventura Gassol (conseller de Cultura de la Generalitat), Comes i Solà (director de l'observatori Fabra), Àngel de Montserrat (poeta), Albert Carsí (geòleg hidràulic, que va descobrir el pou de la fàbrica al camí travessar a cal *Mitgè*), el senyor Fortuny de Barcelona. Moltes d'aquestes destacades personalitats van venir al poble a fer conferències. Val a dir que algunes d'aquestes cartes estan entre els anomenats Papers de Salamanca.

en el programa de festes figurava: cants de l'Aurora Planenca, gralles, manifestació pels carrers, sobretot el 14 d'abril, i una disparada de morters al final de l'acte. En aquest any també es va fer una gran festa per inaugurar l'estendard del cor i van venir altres corals com les d'El Marítim de Badalona, L'Alegria de Lleida, Els Amics d'Alcover, Àncora de Tarragona, Harmonia de Gaià de Vila-rodona, etc.

La societat coral també intervindrà en els actes per celebrar l'I de Maig recurrent els carrers del poble, conjuntament amb la manifestació programada.

Es fan obres al cementiri⁴⁸ i s'encarreguen 12 boques de pedra al canter de Lilla per als nínxols que s'han fet. La secularització dels cementiris es fa palesa fins i tot en la constitució. La competència municipal de gestionar els cementiris civils era un fet, fins i tot al Pla, però l'Església no ho veia així, ja que els considerava una extensió del mateix temple, per la qual cosa hi hagué un motiu de controvèrsia. Al mes de febrer es va tirar a terra la paret que dividia el cementiri catòlic del civil, vist el decret de Presidència de la República i el Ministeri de Justícia (BO 14 de febrer).

Hi hagué uns fets que van causar un gran rebombori a tot el poble. Es va ofegar un nen de ca l'Oliva a la bassa del Canela i, segons sembla, no li volien fer els funerals religiosos i això va provocar una tensió social en què l'alcalde va haver d'enviar un comunicat el 15 de setembre dient que pel que fa als enterraments es "fa complir les lleis de la República".⁴⁹ En general, els enterraments civils es feien amb normalitat. El fèretre anava tapat amb la bandera de la República i es llogava una orquestra que l'acompanyava fins al cementiri entonant cançons com *La Marseles* i d'altres. Una vegada al cementiri es feia un petit discurs sobre la vida d'aquesta persona.⁵⁰

Pel que fa a la qüestió dels casaments, divorcis i naixements civils no es disposa de cap registre, ja que durant la guerra es van cremar molts documents municipals. No obstant això, es pot dir que n'hi va haver. El primer casament civil que va tenir lloc a la vila va ser el de l'Alberta Pous i els va casar el jutge de pau que aleshores era el senyor Llobera. Amb tot, després de la guerra aquests casaments no van tenir

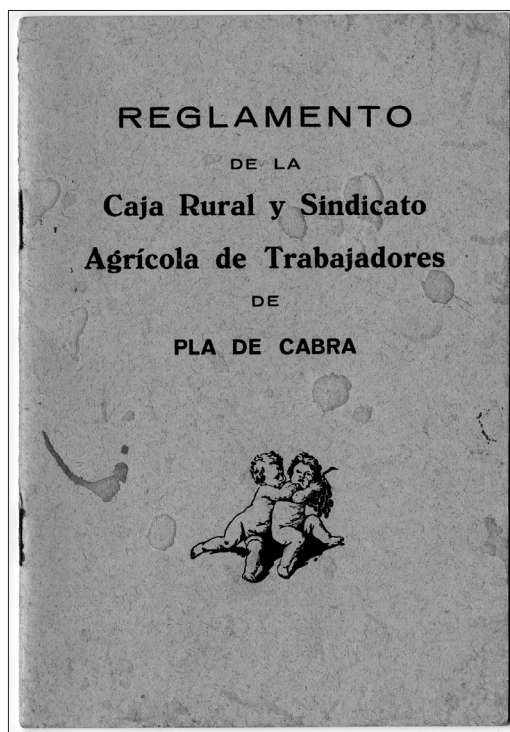
⁴⁸ Cal dir que el cementiri va desaparèixer totalment del costat de l'església romànica l'any 1921, essent batlle Josep Sol. Vegeu "Expedient de construcció del nou cementiri" (1907-1908) i la "Reglamentació del cementiri municipal" (AHCv). Vegeu també les actuacions fetes al primer trimestre del 1932, a les Actes Municipals, 1931-1932; 1932-1933 (AHCv).

⁴⁹ Sortida de Documents, 1930-34 (AHCv). Les circulars del governador civil del 20-II-1932 "La secularització dels cementiris", 2-III-1932, "Compliment de la llei de secularització de cementiris", i 15-VII-1932, "Sobre enterraments i pas del Viàtic". BOPT, 20-II-1932 i BOPT, 26-X-32. Circular del Govern Civil, "Més sobre cerimònies religioses", recollit per DUCH, M. *Op. cit.*, pàgs. 175-176, pretenen que les lleis laiques de la República es vagin complint en un clima de tolerància sense coerció.

⁵⁰ Segons la *Crònica de Valls*, el 24 de març de 1933 es va celebrar el primer enterrament civil des de la proclamació de la República. Diu la informació que durant la nit de l'esmentat enterrament van ser malmeses les plantacions de l'hort-jardí del convent de religioses que hi havia al poble. Pel que es veu hi van anar a buscar flors destinades a l'enterrament civil i les monges no els ho van permetre.

validesa legal, per la qual cosa molts dels qui s'havien casat pel civil es van haver de tornar a casar per l'Església si volien beneficiar-se d'ajuts i altres. Quant als naixements civils, podem dir que encara avui hi ha a la memòria aquelles persones que es deien Hèlios, Germina, Germinal, Germanor, Floreal, Florència, Llibert... Alguns han passat a ser renoms de la casa; de tota manera, després de la guerra van passar a tenir un nom del santoral, tot i que la gent els coneixia per l'altre nom.

El fet que moltes lleis republicanes pretenguessin frenar la influència de la religió en la vida quotidiana dels pobles va indisposar molta gent contra la República, que alguns consideraven un atemptat contra la llibertat de culte. Amb tot, molts costums es mantingueren. En aquest sentit, es troben autoritzacions a la Societat Coral per cantar les tradicionals caramelles perquè el consistori creu que "no puede ocasionar perjuicio alguno a un costumbre tradicional en beneficio de la cultura de los vecinos en general".⁵¹ Així mateix, ajuda econòmicament aquesta societat amb 25 ptes., per a les conferències culturals que s'havien fet al seu local. És un moment en què es fan manifestacions a favor de personalitats destacades del republicanisme i es vol destacar els valors que proposa la nova realitat política.

⁵¹ Autorització del 15 i 23 de març de 1932. Actes Municipals, 1931-1932 (AHCV). Aquest costum es va interrompre amb la guerra. Segons sembla primer els assajava un senyor de cal Quero, però després pujava un senyor de Valls.

Al gener el tema del camp encara està present i des de l'Ajuntament es prenen una sèrie d'acords que volen que arribin als ministres d'Estat i d'Agricultura per tal que en les properes negociacions es tinguin en compte; acords com els de demanar l'abolició de prohibicions de *compagne*, la supressió de tot *contingent d'impartició*, l'abolició de la llei de *bocatge*, el restabliment dels drets dels arrendataris, entre d'altres.

La recol·lecció de la collita torna a plantejar el conflicte dels contractes de conreu. La confrontació prové de la pretensió dels parcers de procedir a una partició del 50% dels fruits.⁵² Les condicions que tenien els jornalers no eren gaire bones. L'ambient social es crispa, el sector dels rabassaires es radicalitza i pressiona ERC. En la reunió de rabassaires, parcers i arrendataris, convocada pel sindicat de Treballadors del Camp, adherit a la CNT, que va tenir lloc al setembre a la sala d'actes de la Societat Agrícola de Valls, s'acordava fer la partició en aquest mateix sentit.⁵³

A la fàbrica de teixits torna a haver-hi conflictes. El 4 de juny "es troben en vaga des de varis dies els obrers d'una de les seccions de la mateixa, els quals sol·liciten augment de jornal".⁵⁴

S'acaben de fer els plànols per concretar les obres del dipòsit d'aigua que es vol construir per mitjà d'una empresa de subhasta el 27 de novembre, els treballs de construcció s'acabaran en 30 dies; s'arreglen les canonades del poble; es planteja el tema de l'expropiació de propietaris per a la futura carretera del Pla a Figuerola; s'instal·la una antena a la teulada de la casa consistorial per a la comunicació de l'aparell de ràdio instal·lat a la Societat Agrícola de Sant Isidre; es fan voreres als carrers 14 d'Abril i Galán i García Hernández; també es fan treballs als rentadors públics i es cobreixen perquè no es mulli la gent; es canvia la canonada del pou del Tudores a la distribució de darrere l'església de Sant Ramon; es fa que el desguàs dels rentadors serveixi per regar els horts; s'encarrega fer 12 nínxols; es contribueix amb 18 ptes. al *post* o caserna de la Guàrdia Civil del Pont en concepte de menjar

⁵² Val a dir que a l'abril del 1932 la Unió de Rabassaires va presentar el seu programa de govern que proposava la redempció forçosa de la rabassa i de la terra cedida, la desaparició de la ficció del contracte de societat, l'abolició del pagament de renda en fruits, l'assegurança contra accidents i plagues... Segons BALCELLS, A. tot es resumia en un problema d'estructura. La seu social de la Unió de Rabassaires al Pla era a cal Fraret i el senyor Lluís Musté, conegut com el *Lluís de l'hereu*, n'era el president. Al Pla també té una considerable implantació el Bloc Obrer i Camperol (BOC), que en l'*Atlas electoral* de M. Vilanova queda palès, pàgs. 233, 363 i 364. Cal tenir en compte que en aquest moment al Pla hi ha un total de 456 associats al Sindicat i que els propietaris s'agrupen en diverses associacions integrades a l'IACSI per defensar la seva propietat i al 1933 en té set, igual que Nulles i Vila-rodona, segons DUCH, M. *Op. cit.*, pàg. 29.

⁵³ Segons GAVALDA, A. el moviment pagès de tendència anarquista té molta incidència a l'Alt Camp fins l'any 1936. Vegeu *El pensament agrari de l'anarquisme a l'Alt Camp*. Tarragona: DPT, 1986.

⁵⁴ *Crònica de Valls*, 4 de juny de 1932.

per als militars; es demana una subvenció al ministre d'Instrucció Pública de 9.000 ptes. per a cada una de les escoles unitàries; es proposa construir un dipòsit de grans dimensions per abastar d'aigua la vila; es blanquegen les escoles; es ven aigua per a usos domèstics;⁵⁵ es paguen els plànols de les escoles; a més de gestionar l'aigua, les escoles i els serveis públics.⁵⁶

La Segona República havia de possibilitar un marc legal i social favorable a la normalització del català. La documentació administrativa municipal avança, tot i les interrupcions. Un dels acords a què l'Ajuntament arriba l'11 de setembre és el d'escriure en català les actes de la corporació a partir d'aquell moment.⁵⁷

El 20 de novembre de 1932 es van fer les eleccions al Parlament de Catalunya amb un total de 588 electors i una participació del 71,1%. En aquestes eleccions la candidatura d'Esquerra Republicana va quedar en un primer lloc i la d'Unió Ciutadana, en segon.⁵⁸

Cal esmentar com a anècdota que durant els anys trenta es va formar una orquestrina al poble que es deia Danson Jazz. L'Amadeu Garriga n'era el director. Ell treballava a la tintoreria de la fàbrica i va organitzar una orquestrina formada pel Pep de cal Guimet (saxofon), Pepito Benet de cal Manel (violi), Josep de cal Quero (trompeta).⁵⁹ Assajaven en una habitació de la Societat. No va ser fins el 1933 que es va formar la segona orquestrina anomenada Melodia Jazz, el director de la qual

⁵⁵ El preu era de 300 ptes. 1/ 1/3 i 150 1/ 2/4. Els títols de compra de l'aigua es van poder recollir a partir del desembre de 1932, però no en podien fer ús fins que el dipòsit no estigués construït. Cal dir, com a curiositat, que al gener de 1933 s'havien recaptat 11.250 ptes. per aquest concepte. L'enllumenat i la canalització de les aigües data del 1883.

⁵⁶ En aquests moments el senyor A. Miquel s'encarrega del telèfon públic. Aquesta estació telefònica ja existia al començaments del segle XX. El senyor Forcada facilita l'electricitat al poble. L'Ajuntament també es fa càrrec de satisfer les factures dels malalts ingressats al sanatori Pere Mata de Reus, de l'Escola del Treball de Valls per al sosteniment de la línia d'autobusos per als joves que estudien, per bé que no estigui consignat en els pressupostos. Com a curiositat, cal dir que en el 1900 hi havia un hospital civil costejat amb els pressupostos municipals; als anys trenta ja no existeix, com a mínim no apareix en la documentació municipal.

⁵⁷ La circular del 14 de setembre de 1932 del BOPT intentarà estimular, una vegada aprovat l'Estatut, la personalitat del català. Cal dir que hi ha una pervivència del castellà en les circulars del Govern Civil. Al Llibre d'Acords Municipals trobem contradiccions com que des del 17 d'octubre de 1931 fins al 26 de desembre de 1931 estan escrits en català i a partir del 10 de gener es fan en castellà. Del 12 de setembre de 1932 en endavant es fan les actes en català, per bé que els Fets d'Octubre suposaran una interrupció, però una vegada aclarit el tema es reprendrà en català.

⁵⁸ Els resultats van ser els següents: Esquerra Republicana, 41,2%; Unió Ciutadana, 38,8%; Coalició d'Esquerres Tarragonines, 15,8%; Bloc Obrer i Camperol, 6%; Partit Republicà Radical, 3,5% i Partit Comunista de Catalunya, 0,1%. Vegeu VILANOVA, M. *Op. cit.*, pàg. 366 i *Crònica de Valls*, 25 de novembre de 1932.

⁵⁹ Segons sembla la iniciativa va sorgir a l'any 1928 a la fàbrica en un moment que uns nois començaven els seus estudis musicals. Vegeu *Flama*, desembre de 1977.

era el senyor Salvador Ferré (de cal Xeco). Aquest grup estava format per set nois: Josep Huguet de cal *Camps* (bateria), Pep *Quero* (trompeta), Ramon Compte de cal *Majoral* (trompeta), entre d'altres.

1933

L'any 1933 continua marcat per les reivindicacions i els enfrontaments entre diversos sectors socials i polítics. Els treballadors i els pagesos han perdut les esperances que havien dipositat en la República. El consistori municipal s'adhereix al Congrés de Municipis de Catalunya que es va fer a Barcelona al mes de febrer.⁶⁰ La celebració de la República tindrà un caràcter festiu i més propagandístic. Així es planteja de parlar amb els presidents de les societats i sindicats per tal d'organitzar la festa del 14 d'Abril i també es vol demanar al rector “que tingui la bondat de deixar la trona per un cas que se acorda commemorar la proclamació de la República”.⁶¹

Els actes per a aquesta jornada festiva van ser els següents: a la vigília es disparen coets i trons davant la casa comunal en senyal de festa i l'endemà es disparen coets per donar inici a la festa i donar el toc de començament de la manifestació —amb orquestra inclosa— que recorre els principals carrers, i acaba amb una gran traca; acte seguit, l'alcalde dirigeix unes paraules als acompanyants.

La vida quotidiana fa el seu curs i es plantegen petits problemes com pot ser el d'anunciar l'hora dels enterraments civils. Es proposa fer ús de les campanes i fer un senyal de 3 o 4 tocs o batallades “a fi de poder conèixer l'hora de l'enterrament”.

A partir del mes de juny es va començar a elaborar les bases per les quals havia de regir-se la subhasta per a la contractació de les obres de l'edifici escolar i que van quedar reflectides al BOP del 15 de juny. Aquestes escoles nacionals havien de resoldre el dèficit i millorar les condicions d'escolarització. Es fa una subhasta pública. Els dos constructors són: Joan Roset Reynal, que l'ofereix fer per 78.000 ptes., i Ramon Serra, gerent de la societat anònima Harinas Serra de Mollet del Vallès, que l'ofereix per 71.970 ptes. Al 20 de juliol es diu que la subhasta ha estat adjudicada provisionalment a Joan Roset Reynal, per “ser més avantatjosa de moment als interessos de la vila”, però hi ha una reclamació de Ramon Serra. L'Ajuntament decideix donar la licitació a R. Serra el 19 de setembre, després d'assessorar-se amb els lletrats i vist l'article 17 del Reglament de contractes d'obres a càrrec

⁶⁰ Actes Municipals, 1932-1933 (AHCv). Després pagaran 18 ptes. en concepte de quota trimestral. Així mateix, s'adheriran a les actuacions del conseller de Sanitat i Assistència Social emmarcades dins les actuacions de la Federació de Municipis. (Actes Municipals, 13 d'octubre de 1933 (AHCv)).

⁶¹ Actes Municipals, 1932-1933 (AHCv). Una altra jornada festiva i reivindicativa anual era la de la celebració de l'1 de Maig que segons *El Temps* i *Avançada* del 6 de maig de 1933 es va fer un míting, una manifestació i un ball.

d'entitats municipals, perquè suposava un estalvi de 6.030 ptes. Amb tot, aquest afer va portar cua.⁶²

Hi ha algun dia al juliol que no poden celebrar o fer cap sessió a l'Ajuntament perquè no hi assisteixin els regidors.

Cal destacar que durant aquest període s'imparteix un curs de llengua catalana als funcionaris municipals; s'autoritza el Sindicat Agrícola i Caixa Rural edificar en un solar entre el C. Cervantes i el Passeig de la República; es fan gestions amb l'arquitecte Jeroni Martorell i se li paguen 1.390 ptes. més per liquidar els plànols de les escoles; continuen les expropiacions per la carretera Pla-Figuerola; es compren banderes per a les escoles per 15 ptes.; s'instal·la un aparell telefònic a la casa consistorial; s'emblanquinen novament les escoles; s'arranja el pas de la fàbrica i els clots del C. Santes Creus; es contribueix amb 15 ptes. a la cursa ciclista del 25 de juny en la qual també correrà el ciclista local Joan Mateu;⁶³ entre d'altres gestions.

⁶² Joan Roset i Ramon Vendrell van fer un recurs que van presentar al Tribunal Contenciós Administratiu, la qual cosa va endarrerir l'escriptura de les obres que finalment es va fer el 10 d'octubre de 1932. Val a dir que el veïnat i els presidents de les societats locals van voler intervenir en el tema per tal de solucionar-lo. Finalment, l'Ajuntament va demanar l'opinió de l'advocat Sánchez Diezmas de Barcelona, que va intervenir a favor de l'actuació de l'Ajuntament. Actes Municipals, 1932-1933 (AHCV).

⁶³ Aquestes curses ciclistes eren habituals durant aquests anys i des de l'Ajuntament es col·laborava econòmicament per al seu sosteniment. En la premsa de l'època trobem ressenyes d'aquestes carreres en les quals sempre participava el ciclista local Joan Mateu, conegut com Barramban.

Continuen les activitats per tal de fomentar l'ideari republicà: s'adhereixen amb una subscripció de 25 ptes. al Comitè Pro Moviment Francisc Layret; es designa Josep Solé, Lluís Tous, Camil Sol, Francisc Miquel per formar part del Comitè Pro Segell Infància; s'adhereixen als actes que se celebren a Barcelona per commemorar els màrtirs "que sapigueren morir en defensa de les llibertats catalanes l'any 1714"; s'adhereixen a l'homenatge del poble valencià en l'acte de trasllat de les despulles de Vicenç Blasco Ibáñez.

Durant aquest any el regidor Anguela dimiteix del seu càrrec per motiu d'un trasllat i en el seu lloc es designen els regidors Josep Canela i Josep Llobera.

Pel que fa al tema del camp continuen els mateixos problemes. Des de començament d'any es planteja el tema de la plantació dels ceps, la cotització del vi, les exportacions,⁶⁴ la reforma agrària...

Durant el mes de novembre hi ha la campanya electoral i fins i tot els senyors Bau i Mullerat vénen a fer un "acte de propaganda d'Unió Ciutadana", que sembla que va obligar a posar altaveus al local adjunt per l'afluència de gent.⁶⁵ A les eleccions a les Corts Generals triomfen les dretes, la CEDA,⁶⁶ cosa que comportarà una política contrària als avenços socials iniciats anteriorment. Al Pla en les eleccions legislatives del 19 de novembre hi va haver una participació del 63,6% i la candidatura més votada amb un 54,4% va ser la de la Unió Ciutadana.⁶⁷ Al desembre, en concret el dia 17 de desembre, s'havien de fer eleccions municipals, però es van haver de suspendre "degut a l'estat d'alarma que es troba Catalunya i la resta d'Espanya a causa de la revolta produïda pels anarcosindicalistes".⁶⁸

En aquest any trobem dues dades interessants del padró d'habitants. Hi ha dos padrons: un datat a l'agost en què figura una població de 1.932 habitants (953 homes, 979 dones i 14 transeünts) i un altre del desembre, en què figuren 1.921 persones (948 homes, 973 dones i no hi ha transeünts).⁶⁹

S'acaba el 1933 fent constar el condol unànim de l'Ajuntament per la pèrdua del primer president de la Generalitat de Catalunya, Francisc Macià Lluçà.⁷⁰

⁶⁴ L'Ajuntament s'adhereix a l'escrit de Rodolf Cavallé i Manuel Miró de Montblanc en defensa dels nostres vins i acorda demanar ajut al president de la Generalitat. Actes Municipals, 19 de març de 1933 (AHCV).

⁶⁵ *Crònica de Valls*, 18 de novembre de 1932.

⁶⁶ CEDA és la Confederación Española de Derechas Autónomas i estava liderada per José María Gil Robles.

⁶⁷ Consta que en aquestes eleccions hi havia uns 1.226 electors dels quals un 54,4% va votar Unió Ciutadana; un 32,6%, ER; un 12,9%, Coalició d'Esquerres Tarragonines; 0,1% Front Obrer; i 0% el Partit Comunista. Vegeu VILANOVA, M. *Op. cit.*, pàg. 370.

⁶⁸ Actes Municipals, 16 de desembre de 1933 (AHCV).

⁶⁹ Amb tot, a les Actes Municipals del 15 d'octubre de 1933 es diu que al Pla hi ha 1.951 residents (AHCV), la qual cosa contrasta amb les dades que figuren als dos padrons.

⁷⁰ Actes Municipals, 23 de desembre de 1933 (AHCV).

1934

El 1934 comença amb la tensió entre el govern de la República espanyola i el govern de Catalunya. En les eleccions municipals del 14 de gener al Pla de Cabra ERC va obtenir 506 vots i Unió Ciutadana⁷¹ en va tenir 475. Al Pla l'1 de febrer cessa Magí Calaf com a alcalde i en el seu lloc puja Josep Carreras Cabestany per 6 vots a favor i 2 en blanc, és el conseller de més edat; Ramon Ribé com a segon alcalde; i Joan Anglès Güell com a tercer alcalde.⁷²

L'11 de març ERC guanya les eleccions a Barcelona i quatre consellers⁷³ de l'Ajuntament van a les festes. També al mes de març s'inicia la construcció de la carretera Vila-rodona-Pla. Hi ha raons amb els veïns del Poble Nou pel tema de l'enllumenat dels carrers. Es fa un decret per a la instal·lació provisional d'una font per facilitar aigua als propietaris que fan obres al barri d'Afores, per la qual cosa han de fer una rasa per passar una canonada de plom que ve de la carretera Pla-Sarraf.⁷⁴

La celebració del tercer aniversari de la proclamació de la República es pretenia fer en un clima de consens entre l'Ajuntament i les societats agrícoles, polítiques i culturals de la vila.

Al final al 14 d'abril es va seguir un programa de festes en què es feia una manifestació, cants de l'Aurora Planenca i discursos del delegat d'Ordre Públic el senyor Pujol i Font, la senyoreta Reis Beltran i el diputat del Parlament de Catalunya, Manuel Gates.⁷⁵

En general, l'Ajuntament continua treballant per al poble en aquest sentit i al llarg de l'any veiem com es fan dos passos per als carrers de nova construcció; es constitueix la Junta Local de contractació de blat formada per: Salvador Baldrich, Ramon Cunillera, Magí Calaf, Josep Torres, Josep Clofent Civit; gestionen el tema de les mines d'aigua i l'abastament públic, en un moment en què hi ha sequera; es

⁷¹ Era una candidatura conservadora relacionada amb la Lliga Catalana, un partit que va ser reestructurat al 1933 procedent de la Lliga Regionalista i que va incorporar grups polítics afins com la Dreta Liberal Republicana de Catalunya i el sector catòlic d'Acció Catòlica. Vegeu BOGC 24-I i 25-III-1934; DT 16-II-1934, recollit per DUCH, M.

⁷² Actes Municipals, 1933-1934 (AHCv).

⁷³ Els regidors que assisteixen a les festes són: Ribé, Soberano, Anglès, Balcells, Baldrich. Actes Municipals, 15 de març de 1934 (AHCv).

⁷⁴ Sortida Documents, 1930-1934 (AHCv).

⁷⁵ El programa era el següent: dia 14, al matí: repic de campanes en senyal de festa; a les 11 h la societat coral Aurora Planenca saluda les autoritats amb cants a la plaça de la vila; a les 11.45 h manifestació pels carrers precedits per l'Ajuntament en ple i les autoritats locals, l'orquestra, la societat coral, centre d'esquerra, centre federal amb llurs banderes; la coral fa cantades davant carrers com el 14 d'Abril; al final l'alcalde fa un discurs; a les 16 h al Sindicat Agrícola "s'obsequia unes paraules instructives" als nens i nenes; a les 18 h fan unes paraules el senyor Pujol i Font, la senyoreta Reis Beltran i el senyor Manuel Gates. Actes Municipals, 1933-1934 (AHCv).

fan càrrec de l'enllumenat nocturn del Poble Nou, ja que la fàbrica només donava llum a les primeres hores del vespre i a la matinada; s'esporguen els arbres de la plaça Pi Margall i C. República; s'adquireix un retrat de Macià; es prohibeix rentar les robes dels morts en els safarejos públics perquè ja n'hi ha un a banda per a aquesta finalitat; es redueixen els safarejos; es comunica al senyor rector, Pau Virgili, el nou horari de tocar les campanes de l'església a què s'haurà de cenyir; s'aprofiten les aigües brutes dels safarejos per regar; es demana un pas al km 9 ha 8 [sic] de la carretera de Valls a Igualada; es participa en l'aniversari commemoratiu dels morts de 1714; s'arranja la claveguera del C. Trinitat; es dona l'aigua sobrant de l'abeurador als veïns de la plaça del Soldevila, en aquest moment dita de Verdaguer, perquè hi ha un problema greu de sequera, cosa que obliga a tancar les aigües destinades a regar i de les cases deshabitades; es construeixen passos als carrers Progrés, Balmes, Trenchs, plaça Pi Margall emprant les pedres sobrants de la reducció dels safarejos; s'informa que la coral L'Estrella de Sant Vicenç de Castellet visitarà la vila el 12 d'agost; entre d'altres.

En aquesta època, el Sindicat de Treballadors i Caixa Rural adquireix uns terrenys al final de la vila, enfront del celler, per fer-hi solars i repartir-los entre els socis, per la qual cosa l'Ajuntament ha d'intervenir urbanísticament aprovant el projecte i modelant els carrers.⁷⁶

GENERALITAT		DE CATALUNYA	
AYUNTAMIENTO DE	N.º 265	TARIFA	3.ª CLASE 13.
PLA DE GABRA		PESETAS	1. CTS. 50.
D. A. F. P.		NATURAL	TARRAGONA
DE PLA DE GABRA	PROVINCIA DE		
DE 29 AÑOS DE EDAD, ESTADO S.	Y PROFESIÓN		
QUE HABITA EN 14 de Abril	NÚM.	PISO	
Y RESIDENTE EN PLA DE GABRA			
EN PLA DE GABRA	DE	DE 193	
EL INTERESADO,		EL RECAUDADOR,	
CEDULA PERSONAL ANY 1934			

⁷⁶ Actes Municipals, 16 d'agost de 1934 (AHCV). Aquesta zona és coneguda popularment com els patis, perquè aquestes parcel·les van ser venudes com a patis entre els socis.

A finals d'agost, l'edifici escolar ja està gairebé acabat, però encara no s'hi podia accedir “perquè el local encara és fresc” i encara quedaven detalls per enllestir, per la qual cosa es va posar una paret de tanca perquè “els nens que juguen al voltant no puguin fer malifetes”.⁷⁷

La polèmica Llei de contractes de conreu es va aprovar l'11 d'abril de 1934 en absència dels diputats de la Lliga Catalana, que s'hi van oposar. Els propietaris, agrupats en l'Institut Agrícola de Sant Isidre, van instar al govern espanyol a través de la Lliga que presentés un recurs d'inconstitucionalitat al Tribunal de Garanties Constitucionals i declarés incompetent el Parlament Català per legislar sobre matèria agrària, cosa que féu.

“Davant l'atropell dirigit a Catalunya, especialment els treballadors del camp, en ésser declarada nul·la la Llei de contractes de conreu votada pel nostre Parlament Català, la majoria de l'Ajuntament de la meua presidència i el Centre d'Esquerra Republicana d'aquesta vila es posen al vostre costat per defensar les llibertats de Catalunya i de la República”.⁷⁸

De fet, aquesta llei va ser anul·lada el 8 de juny i posteriorment el Parlament la va tornar a aprovar sense cap esmena, però va ser anul·lada definitivament després dels Fets d'Octubre.⁷⁹ Aquests fets van ser significatius a tot l'Estat. El 5 d'octubre hi va haver una vaga general revolucionària a tot l'Estat espanyol, però a Tarragona es va acabar aviat. A Barcelona la Generalitat es va entregar de seguida. Al Pla també es van viure moments d'incertesa, però no van agafar ningú per tancar-lo al vaixell *Manuel Arús*, ancorat al port de Tarragona, a diferència de Figuerola. Amb tot, com a conseqüència dels esdeveniments, el 9 d'octubre es destitueix l'Ajuntament anterior, segons les actes de l'Ajuntament,⁸⁰ i es declara l'estat de guerra. Trobem aquest escrit: “Sota la presidència del senyor delegat militar tinent de la Guàrdia Civil del puesto de Valls [...] declara l'estat de Guerra en tota la província i per consegüent i en virtut de les facultats inferides per la Comandància militat de la Província quedaran cessats en llurs càrrecs els concejals d'aquest ajuntament Josep Carreras, Ramon Ribé i Joan Balsells” i es designa amb caràcter provisional Joan Anglès Güell com a alcalde.

⁷⁷ 16 d'agost de 1934. Actes Municipals, 1934-1935 (AHCv).

⁷⁸ Sortida de Documents, 1934-1938 (AHCv). Val a dir que aquesta Llei de contractes pretenia resoldre els conflictes en el camp aplicant el principi de la propietat de la terra com a funció social. Es diferenciava entre arrendament i parceria, es fixava un mínim de 6 anys de contracte, establia el caràcter familiar de les explotacions i impedia desnonar els pagesos, entre d'altres mesures.

⁷⁹ El capità general Batet va revocar els judicis de revisió de contractes a favor dels rabassaires a favor dels terratinents. El 1936 el Front Popular va restablir la llei que fins i tot va acceptar la Lliga.

⁸⁰ Actes Municipals del 6 de juny a l'1 de novembre de 1934 (AHCv). Fins i tot es van fer entregar les armes. En total se'n van agafar 13, però tothom tenia la llicència de caça en ordre. Sortida de Documents, 1934-1938.

L'endemà mateix, el 19 d'octubre, el delegat militar exposa que la vila ha de "regir-se per una comissió gestora per tal de designar provisionalment President o alcalde de dita comissió municipal gestora al *concejal* Josep Rovira Ferré i vocals de la mateixa als concejals Carles Soberano Balañá, Josep Rossell Grau, deixant destituïts als demés concejals que formaven part de l'Ajuntament". Al 22 d'octubre es llegeix una comunicació de l'autoritat militar que dóna validesa d'aquesta comissió gestora "a fi que l'administració no quedi interrompuda".⁸¹

El problema agrari continua perquè les denúncies pels conflictes del "campos", tal com s'esmenta en les Actes Municipals, continuen al mes de novembre. Fins i tot, dos parcers no han entregat als seus propietaris les quanties que havien convingut.⁸² Al desembre, els sindicats del Pla van a Montblanc a la reunió convocada per la Federació Agrícola de la Conca de Barberà per donar suport a la campanya de la confederació de viticultors espanyols per la revaloració del vi, i l'Ajuntament també la recolzarà.

⁸¹ Actes Municipals, I de novembre de 1934 (AHCv).

⁸² Sortida de Documents, 1934-1938 (AHCv).

Hi ha una aturada obrera que després es respon amb un ban del 9 de novembre sobre la reintegració al treball. Cal dir que al mes de febrer ja n'hi havia hagut una altra.⁸³ L'Ajuntament s'encarrega d'enviar amb regularitat els fulls del *paro* obrer al Ministeri de Madrid. Cal remarcar que les reivindicacions laborals es van fer mitjançant mesures de pressió. Els jurats mixtos que servien per superar les desavinences en el treball ja no tenien força. El desgast de la CNT⁸⁴ i l'hegemonia de la FAI van topar amb el tancament de les posicions de la patronal.

Al 1934 hi ha un padró que sembla datat al maig del 1935 en què es pot constatar que al Pla hi ha 1.949 habitants (957 homes i 992 dones).

1935

L'any 1935 comença amb la suspensió indefinida de l'Estatut. El mes de març les Corts espanyoles aproven la Llei d'arrendaments rústics, una llei que va ser rebuda amb indiferència per la pagesia. No serà fins el febrer del 1936 que la llei recobrarà vigència i els pagesos desnonats retornaran a la terra.

El quart aniversari de la República es commemora en una conjuntura nova: els Fets d'Octubre encara són presents; tot i això, els ajuntaments gestors el celebren.

El 15 de maig⁸⁵ es fa una acta de constitució per formar el nou Ajuntament, que presideixen l'alcalde gestor Josep Rovira Ferré, i els senyors Josep Rosell Amenós, Josep Rossell Grau, Josep Roset Reynal, Carles Pous Mateu, Magí Calaf Pons, Joan Anglès Güell, Salvador Baldrich Balcells, els quals han d'integrar la nova corporació segons el Decret de la Presidència de la Generalitat de 26 d'abril de 1935 per tal de celebrar la sessió de constitució d'aquest Ajuntament, conforme disposen el decret esmentat i els articles 107 i 113 de la vigent Llei municipal de Catalunya.

Ara bé, es retiren el senyor Calaf i el senyor Anglès. A la votació surt Josep Rossell Grau (tradicionalista) amb 5 vots, Josep Roset Reinal (radical) com a segon

⁸³ Segons ens explica J. Augé un dels que manava els va dir "a dins o a fora", i els que es van quedar fora ja no van tornar a entrar a treballar més. Segons ens explica J. Llenas, durant la vaga general a la fàbrica del Pla van fer dos dies de festa. El director de la fàbrica va tocar puntualment la sirena d'entrada, però hi havia dos piquets a cadascuna de les entrades que privaven d'entrar al recinte. El dia 7 a cal *Fraret* hi va haver una assemblea de "revolucionaris", però el minibus del Peret Cinc-cents carregat de soldats la va dissoldre ràpidament.

⁸⁴ Com a curiositat cal assenyalar que la CNT, conjuntament amb la FAI, estaven emplaçades a cal *Fraret* i la UGT tenia la seu social a La Societat, així com també les Joventuts Socialistes. Segons sembla abans de la guerra tothom estava obligat a sindicar-se. Poc després de la guerra van fer també el Central Nacionalista Sindicat (CNS).

⁸⁵ Correspondència, 1930-1934 (AHCV).

alcalde i Josep Rovira Ferré (Lliga) com a tercer alcalde.⁸⁶ A partir del mes de maig es fan una sèrie d'actuacions municipals com l'ampliació de la mina "anomenada" de Cabra; s'acorda aprofitar el cabal que neix a Rupit; s'arranja la teulada de les escoles noves; l'agutzil es nega a lliurar les claus del campanar; el campaner rellotger és Joan Garriga Ferré, que té caràcter interí, però també es designa Salvador Pàmies Puigbert fins el 13 de juny del 1935 i, al final, amb l'acord del senyor rector s'acorda donar la plaça a Joan Garriga; es demana una subvenció per a les escoles; es remet la llista de preus dels articles de consum; es netegen els voltants de la vila amb motiu de les festes; el 20 d'agost es demana l'autorització de l'inspector d'educació perquè el 15 de setembre sigui efectiu el trasllat de les classes a l'edifici conjunt de nova creació; entre d'altres.

El 12 de maig el bisbe auxiliar del cardenal Francesc Vidal i Barraquer, el senyor Manuel Borràs, va fer una visita pastoral al poble. Va visitar el col·legi religiós i va animar les noies més grans que organitzessin l'"Asociación femenina de Acción Católica".⁸⁷ També se celebrarà el Corpus,⁸⁸ que havia estat suspès.

Durant aquest any hi ha una crònica de successos oberta que es veu a la premsa de l'època. En concret hi ha el robatori de 5.500 ptes. al cobrador del Sindicat Agrícola i Caixa Rural, el tractant de carns, el senyor Josep Ribé i Cusidó, i el "timo pel sistema de les misses" al senyor Pere Plana Llorach,⁸⁹ pel qual dos individus li van sostroure una quantitat important de diners de la Caixa Rural del Pla.

Al juliol es fa una carta al President de la Generalitat de Catalunya demanant un post o una caserna de la Guàrdia Civil per a la població, adduint que el poble té un cens de 1.960 habitants i que a la fàbrica SATèxtil Martí, Llopart i Trenchs treballen 400 persones i que "un cert nombre d'obers ha donat per promoure conflictes socials en els quals han hagut d'intervenir les autoritats locals",⁹⁰ i fins i tot se li ofereix un edifici.

⁸⁶ Vegeu l'Acta de la relació nominal dels components de la corporació. Sortida de Documents, 1934-1938 (AHCv). La transcripció dels noms en els documents de l'època és desigual.

⁸⁷ Vegeu *Full Parroquial*, 29 de juny de 1972. En *Crònica de Valls* del 18 de juny s'informa que el bisbe auxiliar va fer una visita pastoral al poble del Pla per administrar el sagrament de la confirmació i "en tots els llocs ha estat ben acollit". Posteriorment es van fer els nomenaments eclesiàstics que es van publicar a *Crònica de Valls*. Així, consta que es nomena el 3 d'agost el reverend Blai Quintana com a vicari del Pla, però el 16 de novembre aquest se'n va a Vila-rodona i arriba el reverend Joan Baptista Ceró.

⁸⁸ *Crònica de Valls*, 13 de juny de 1935.

⁸⁹ *Crònica de Valls*, 27 de juliol, 3 d'agost i 12 d'octubre de 1935. S'ha de tenir en compte que la Caixa Rural del Sindicat distribuïa setmanalment els diners de la fàbrica de teixits per pagar els salaris dels seus operaris.

⁹⁰ Carta del 6 de juliol de 1935 (AHCv). De fet, no va arribar a tenir mai una caserna de la Guàrdia Civil, perquè ja s'havia posat al Pont d'Armentera; fins i tot al 1932 l'Ajuntament d'aquesta localitat havia demanat a l'Ajuntament del Pla que contribuís al sosteniment de la Guàrdia Civil. Cal dir que durant el 1935 hi ha hagut diferents aturades obreres: l'una al febrer i l'altra al novembre, fets que motiven demanar més control per part de les autoritats. Sortida de Documents, 1934-1938 (AHCv).

Davant d'un clima d'inestabilitat política i d'inseguretat ciutadana, al juliol s'autoritza fer una sèrie d'actuacions i, en aquest sentit, es designa "un individu d'Acció Ciutadana de la vila perquè vigili tant de dia com de nit amb caràcter secret a dits sospitosos que puguin ocasionar perjudicis moralment i materialment als veïns".⁹¹

1936

Durant el 1936 es fa la construcció del primer tram de la carretera de Vilardona a Solivella, o sigui la que passa pel Pla; es busquen solucions per a l'estalvi de l'aigua; es construeixen clavegueres; continua, en general, la mateixa dinàmica iniciada en les legislatures anteriors.

El 16 de febrer es convoquen noves eleccions generals, guanyades aquest cop pel Front Popular i, en guanyar a Catalunya ERC, el president Companys és restituit en el seu càrrec.

El 16 de febrer se celebren eleccions legislatives amb una participació del 80% i guanya el Front d'Esquerra de Catalunya per 53,4%.⁹² Cessen Josep Carreras (ERC), Ramon Ribé Montserrat (ERC), Joan Anglès Güell (ERC), Carles Soberano Balañà (ERC), Salvador Baldrich Balsells (ERC), Joan Balsells Oliva (ERC), Josep Rovira Ferré (independent), Josep Rosell Grau (tradicionalista). El 19 de febrer, per tant, queden restituïts en el seu càrrec els regidors que foren suspesos a l'octubre de 1934, però dimiteixen.

Al mes de març hi ha el certificat de l'acta de constitució de l'Ajuntament.⁹³ Es constitueix un nou Ajuntament (decret de 22 de juliol, article 4 de la Conselleria de Governació) en la mateixa proporció en què està constituït el Consell de la Generalitat de Catalunya (segons decret de la Conselleria de Seguretat Interior del 9 d'octubre del 36) i queda integrat per tres membres d'ERC, dos de la CNT, dos del PSUC, un del POUM i un d'URC (Unió de Rabassaires de Catalunya), així consta: Carles Soberano Balañà, alcalde (URC), Josep Anglès Ferré (CNT), Antoni Gavarró Anguela (ERC), Josep Solanes Augé (UGT), Joan Milà Tarragó (ERC), Marcel·lí Tosas Tous (CNS), Ramon Compte Coll (CNT), Joan Roset

⁹¹ Actes Municipals (AHCv). Cal dir que les Actes Municipals d'aquest any són escasses i a partir del 1936 fins al 1939 inexistents. Segons J.M. TORNÉ, durant el període comprès entre 1936 i 1939 s'emprà un segell municipal de nova creació: un romboide partit per la meitat, la part superior del qual hi havia dues mans entrelaçades i en la part inferior les quatre barres catalanes. Anteriorment a aquesta data hi havia un portal i dues torres inspirat en el portal desaparegut de la plaça de l'Església.

⁹² Consta que hi havia 1.288 electors dels quals un 53,4% va votar Front d'Esquerra de Catalunya, i J. Palau Major, 0%. Vegeu VILANOVA, M. *Op. cit.*, pàg. 374.

⁹³ Sortida de Documents, 1934-38 (AHCv).

Catà (POUM)⁹⁴, Josep Ferré Ferré (ERC), Jaume Calaf Valls (UGT).⁹⁵ El 26 d'abril s'elegeixen els compromissaris amb una participació del 35,4% i guanya el Front d'Esquerra de Catalunya per 98,7%.⁹⁶

Al mes de març, es van anar a buscar 70 pins per anar-los a plantar a les escoles; es va constituir la Junta Local de Protecció als Menors, s'envià el cens de camperols de la vila, s'envià també el llistat de pobres, s'intenta fer una sanció al vicari del Pla per portar el combregar un veí del Pla el dia 12 de març, etc.

Val a dir que després del febrer es reprèn la substitució de l'ensenyament religiós. Els religiosos han de deixar l'ensenyament a partir de maig i l'alcalde convida a abandonar la casa-convent de les dominiques davant la protesta de moltes dones que hi deixaven la seva mainada per anar a treballar a la fàbrica. El 16 de maig es clausura el col·legi de Sant Jacint, regentat per les germanes dominiques. En l'acte de clausura sembla que hi va haver algun incident. Consta una multa de 250 ptes. per insultar les autoritats.⁹⁷ Cal destacar que aquest mateix dia es va destruir "l'artística creu" que, junt amb la imatge de Sant Isidre, hi havia en una de les places de la població.⁹⁸

Tot i això, a la correspondència es fa evident que es necessiten escoles per als pàrvuls.⁹⁹ Així, Rafael Socies, mestre nacional i president del Consell Local de la vila, va sol·licitar la creació de dues escoles de pàrvuls al ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts. Argumentava que "aunque los alumnos comprendidos en la edad escolar que asistían en aquel Colegio religioso han sido absorbidos por estas escuelas nacionales, quedan sin asistencia escolar los párvulos [...] estos son numerosos". A més, adduïa que era una necessitat social, ja que "en esta villa existe una fábrica de tejidos en la cual trabajan la mayoría de madres de esos párvulos sin asistencia". També l'Ajuntament va escriure una carta el 30 de maig en què es deia que aquest organisme es faria càrrec del local i del material: "El Ayuntamiento

⁹⁴ La seu social del POUM era a la plaça del Soldevila, més concretament a cal Rué (a l'actual plaça de Jacint Verdaguer, núm. 16). En Ricard Garriga, el Ramon Camps, el Sebastià Polit, el Ramon Montserrat, entre d'altres en formaven part. Vegeu l'entrevista amb Ramon Montserrat al número extraordinari 3 de *La Planenca*, *Op. cit.*, pàg. 70. Més endavant, durant els Fets de Maig, el POUM es va dissoldre.

⁹⁵ Cal dir que al juliol de 1938 renunciaran del seu càrrec les següents persones: Sol, Ferré, Montserrat d'ERC; Roset i Anglès del PSM; Soberano d'Unió de Rabassaires; i Anglès i Ferré de la CNT. Sortida de Documents, 1934-1938 (AHCV).

⁹⁶ Vilanova, M. *Op. cit.*, pàg. 374.

⁹⁷ Sortida de Documents, 16 de maig de 1936 (AHCV). Vegeu també *Crònica de Valls* que el dia 23 de maig informa que "han estat clausurades prescindint en molts llocs de les normes legals i trepitjant drets legítims, les escoles catòliques de diversos pobles de la comarca com el Pla de Cabra, Vilabella i Vila-rodona" diu que "al Pla fou tan gran la indignació que dones del poble es pot dir que unànimement feren constar llur protesta en l'acte de clausura de les escoles".

⁹⁸ *Crònica de Valls*, 16 de maig de 1936.

⁹⁹ Correspondència, 19 de maig de 1936 (AHCV).

dispone de locales higiénicos y adecuados y se compromete en su día a adquirir el material necesario para el funcionamiento de las escuelas citadas". Aquesta sol·licitud es va fer en funció del padró del 30 d'abril en què figuraven 199 alumnes d'entre 3 a 13 anys.

Continua havent-hi aturades obreres. Al juny n'hi va haver una en què es van veure implicades 240 dones que durant dos dies a la setmana no van anar a treballar.¹⁰⁰

Des del febrer fins al juliol del 36 el clima del país s'enrareix fins al punt que el 18 de juliol hi ha un aixecament militar encapçalat pel general F. Franco. Les forces que donaren suport al Front Popular i al Govern van preparar la resistència. Els dies 18 i 19 de juliol les emissores de ràdio de Barcelona només posaven música patriòtica, sardanes, *La Marsellesa*, etc.

El mes de juliol esclata la guerra i progressivament el clima de tensió també inunda el poble, així el 24 de juliol van ser cremats els objectes existents dins l'església Vella de Sant Ramon i es confiscà l'edifici. En aquesta església hi havia un terradet amb un campanaret i una campaneta i ho van destruir tot.

Més tard, també passat el 18 de juliol, van cremar l'església nova. De fet van cremar el que hi havia a dins mateix de l'edifici. Van fer portar sants, santets i llibres religiosos diversos per tal de cremar-los. Es van cremar els retaules, l'arxiu parroquial i tots els objectes de culte.¹⁰¹ Després va servir de magatzem per a la col·lectivitat.¹⁰²

¹⁰⁰ Sortida de Documents, 1934-38 (AHCV). Segons J. Llenas quan va esclatar la guerra hi va haver una aturada de tres setmanes.

¹⁰¹ Segons J. Clavé en l'entrevista per a l'especial de *La Planenca*, pàg. 40, diu que al 20 de juliol del 1936 es va fer caure l'estàtua de sant Isidre que hi havia al poble i es van tirar els primers trets dins l'església parroquial. De tota manera l'estàtua de sant Isidre ja havia estat malmesa durant els actes de clausura del col·legi religiós.

¹⁰² Els de la col·lectivitat eren de tendència comunista i anarquista. Vegeu Gavalda, A. *Op. cit.*, vol. I, pàg. 74, que seguint el setmanari *Acció Sindical*—portaveu dels cenetistes de les comarques de Valls i de Montblanc— del 22 d'octubre de 1936 al Pla hi ha una col·lectivització generalitzada. Aquests van fer 6 o 7 confiscacions, tant de finques rústiques com urbanes. Eren aproximadament unes 35 famílies que pertanyien a la CNT i van organitzar una col·lectivitat agropecuària. Organitzaven el treball a base de brigades, per bé que de vegades la composició d'aquestes brigades no funcionava tal com s'esperava per manca de control i de disciplina dels membres, segons apunta Gavalda seguint *La colectivización del Pla de Cabra: Organización de los grupos*; i *Colectividad del Pla de Cabra; Algo más sobre la organización de los grupos*, dins *Acció Sindical*, 10 i 24 de desembre de 1936. De tota manera, també cal dir que hi havia una altra visió del sindicalisme agrari i aquesta estava relacionada amb la UGT. En la Federació Catalana de Treballadors de la terra van escollir Joan Vivó del Pla com un dels vocals, Gavalda, A. *Op. cit.*, vol. I pàg. 75, seguint el noticiari de la UGT, *Treball*, 19 de desembre de 1936, pàg. 2. La col·lectivitat del Pla es va veure afavorida fins als Fets de Maig de 1937 per les ajudes atorgades pel Comitè Regional de Relacions Camperoles que al Pla foren de 6.000 ptes.

A partir del juliol de 1936 fins al gener de 1939, la guerra es fa evident: els primers mesos hi ha un buit de poder; vénen refugiats d'altres indrets de l'Estat espanyol;¹⁰³ es forma un comitè local de milícies antifeixistes; la Generalitat resol cessar els consellers tradicionalistes al 22 de juliol; el 21 d'agost es cometen els assassinats per part de brigades d'altres pobles al terme del Catllar de José Rosell Amenós, Joaquim Tous Domingo, Jaime Rosell Rabadà, Juan Figueras Oliva, Juan Garriga Ferré, Ramon Valls Güell, Juan Bové Ferré, Sebastián Vila Rosell, José Clavé Guimet, Salvador Vila Fortuny, José Montcusí Clofent;¹⁰⁴ també són assassinats Pau Virgili, rector, Joan Gibert Galofré, beneficiat, i Pere Figueras Orga, escolapi; es cremen llibres i arxius; els associats a la Mútua de Propietaris de Valls emmudeixen;¹⁰⁵ es realitzen abusos sobre la propietat privada; es crea una col·lectivitat agropecuària que tindrà un forn de pa situat l'actual C. Reria, n. 31, un magatzem a l'església parroquial, etc., s'organitza la cooperativa¹⁰⁶ amb la secció de forn, venda de comestibles, adobs, viticultura i proveïments; es viu en un clima de malestar i de tensió; hi ha nervis i recels; hi ha desertors i emboscats buscats pels guàrdies d'assalt; hi ha patrulles de vigilància,¹⁰⁷ que eren els agents de l'ordre públic; l'Ajuntament o també dit Consell Municipal tramet un xec de 1.777,50 ptes. per ajudar Madrid; es fa paper moneda tant per part de la col·lectivitat com per part de l'Ajuntament que al gener de 1938 posa en circulació unes 10.412,80 ptes.; s'adhereixen a la República i al President del Consell de Ministres; es construeix un camp d'aviació al final del poble;¹⁰⁸ ve la brigada de la CRC per tal de contribuir en la construcció el camp d'aviació; s'habi-

¹⁰³ Al 1937 hi ha un total de 34 famílies de refugiats: 46 homes i 60 dones i a l'abril del 38 hi ha 213 refugiats i al juny 232 que "adopten un règim familiar incondicional" amb una població de 1.920 habitants. Aquestes xifres van variant perquè els uns van i els altres vénen. El delegat dels refugiats es deia Josep Sujo. Els refugiats que acollien en diferents cases del poble eren de diversa procedència: Miravet, Madrid, Irun, Salamanca, Jaén, Huelva, Valladolid, etc. Vegeu *Sortida de Documents, 1934-1938 i 1939-1941* (AHCV).

¹⁰⁴ Sembla que de camí cap al Catllar i aprofitant la foscor de la nit José Rosell Grau es va poder escapar del camió.

¹⁰⁵ En la reunió ordinària que havien tingut a Valls el 10 de juny de 1936 es torna a posar tot com abans dels Fets de l'Octubre del 1934 i es designa una nova junta formada entre d'altres propietaris d'altres pobles pel planenc Joaquim Tous Domingo. Aquesta mútua desapareix durant la guerra.

¹⁰⁶ El president era Joan Domingo, Joan Plana, el tresorer i Joan Milà n'era el secretari.

¹⁰⁷ Hi havia el Control Regulador de Carreteres (CRC) i el Comitè Revolucionari. Com a curiositat, ens explicava J. Augé que els del CRC feien grans desfilades, balls i comèdies. Tenien una gran banda de música. Segons sembla un dia va venir a cantar al poble una cantant que es deia Lola Cabello.

¹⁰⁸ Es va fer una pista de terra als quatre vents per la qual cosa es van expropiar diversos terrenys (de cal *Senyoret*, cal *Macianet* i cal *Llenas*) i hi van participar la gent del poble desfent els marges i aplanant els terrenys. Després de la guerra aquests terrenys van tornar a ser dels antics propietaris.

liten cases per tal d'hostatjar els soldats destinats als treballs de l'esmentat camp; es dediquen insults i injúries; es fan entregar diners; es fa una escola unitària; es destitueixen alguns mestres i alguns se'n van a la guerra; vénen mestres nous com el senyor Joaquim Izquierdo i Juan Acosta; es recluten joves per anar a la guerra; hi ha tensions dins la corporació municipal; es recullen els aparells de ràdio; es donen de baixa progressivament els vehicles industrials del poble; es paguen els desplaçaments dels refugiats cap a altres indrets de l'estat o cap a l'hospital; continuen les vagues dels obrers;¹⁰⁹ es fa un refugi al final del poble i es fan rases grans per tal de protegir-se; es treuen les campanes; es posa una sirena al campanar; es van eixugant les disponibilitats econòmiques a mesura que avança la guerra; hi ha restriccions de llum; entre moltes i moltes d'altres coses.

La Segona República es va acabar al Pla de Cabra a la una del migdia del 13 de gener de 1939, quan van entrar les tropes franquistes procedents de Figuerola pel C. Terrassa. Era la quarta divisió de Navarra, conjuntament amb un fill d'un dels propietaris de la fàbrica,¹¹⁰ Joan Martí, que volia evitar que amb la retirada dels republicans es malmetés l'empresa, que ocupava el poble.

Les conseqüències van ser molt negatives, ja que d'una població aproximadament de 1.920 habitants es va passar a una de 1.701.¹¹¹ Els morts durant la guerra, els exiliats, els desapareguts, els empresonats, els que van anar a parar en algun camp de concentració primer francès i després nazi, etc. van ser considerables i alguns estudiosos com J. M. Solé i Sabaté, M. Roig, A. Gavaldà, Recasens, A. Manent, R. Clavé, entre molts d'altres ja ho han treballat i han donat les xifres, els noms i els llocs. Potser caldria dir que als assassinats del juliol de 1936 de persones de tendència tradicionalista, entre d'altres de puntuals, al terme del Catllar caldria afegir els morts¹¹² i els desapareguts de la retirada del front republicà al 1939. Tret del Josep Cortès Contijoch, que era comissari polític republicà, la resta eren soldats: Ramon

¹⁰⁹ Al setembre del 1938 hi va haver una aturada de tres dies dels set, que va afectar 58 homes i 310 dones.

¹¹⁰ Cal dir que se'ls ha denominat "empresaris nacionals" perquè en l'avançada van procurar salvaguardar els seus interessos. Segons sembla van veure que hi havia moviment de camions de dinamita i, per això, van entrar perquè no passés res a la fàbrica amb la retirada dels republicans.

¹¹¹ Cal dir que com a resultat de la desfeta el nombre d'habitants ha disminuït; així segons es pot comprovar en el *Resumen empadronamiento municipal cuaderno anual* datat el 31 de desembre de 1939 consta una població de 1.701 habitants (747 homes i 954 dones). Tot i això, en un altre document datat al mateix any (*Resumen padrón de la provincia de Tarragona del municipio de Pla de Cabra*), però al peu està datat al 3 de febrer de 1940, figura una població de 1.747 (residents 1.707 i 40 transeünts). Cal dir que al desembre del 1940 en el *Resumen padrón municipio*, datat a 31 de desembre, es pot veure com ha disminuït la població: ara hi ha 1.674 habitants (757 homes i 917 dones, residents) als quals cal afegir 52 transeünts.

¹¹² Clavé Cornadó, R. *Memòria de la Guerra Civil espanyola d'El Pla de Santa Maria*, El Pla de Santa Maria, desembre de 1981. Estudi fet a petició d'Albert Manent.

Bartra Garriga, Mateu Coll Balañà, Joan Llopart Balcells, Rossend Rovira Pujol, Alfons Rovira Pujol, Romuald Fonts Baldrich, Antoni Rossell Grau, Antoni Miquel Saperas, Joan Roset Victoriano, Magí Bartra Balcells, Pere Vallverdú Fort, Josep Boada Ferré, Joan Portas Llorenç, Josep Vidal Alsina, Joan Pont Batlle, Ramon Font Batlle, Salvador Montserrat Baldrich, Joan Cos Batet, Joan Pujol Peña, Pere Solé Solé, Josep Milà Fontanals, Francesc Rovira Boronat, Josep Boronat Roig i Joan Català Rius.

També hi van haver morts circumstancials com les de Josep Milà Llopart, mort per manca d'assistència en el camp de concentració; Josep Alemany Duch i Joan Ribé Sol per l'explosió d'una bomba en el camp.

Així mateix, es van salvar una sèrie de persones com el metge Jaume Pujol Valls que es va refugiar a l'Agullana, prop de la Jonquera, i l'agricultor-propietari Francesc Plana Rodon, que es va refugiar a Barcelona.

També cal dir que al 1939 hi va haver un total aproximat de 22 persones que, o bé van emprendre el camí cap a l'exili, o bé es van amagar fora del poble, algunes ja no van tornar mai més, altres van tornar al cap de molts anys. Els 14 exiliats a França van ser: Ricard Garriga Salvadó (mestre), Ramon Ribé Montserrat, Antoni Ribé Montserrat, Salvador Ribé Montserrat, Eusebi Ribé Montserrat, Ramon Baldrich Duch, Josep Baldrich Duch, Pere Bové Grau, Antoni Miró Cortès, Joan Coll Coll, Camil Sol Ribé, Josep Ferré Gallart, Antoni Ferré Mercadé, Josep Oliva Bové. Una persona es va exiliar a Xile, Aleix Roset Reinal; una altra a Andorra, Joaquim Baldrich Ferré. Els altres 6 es van amagar a Barcelona com: Francesc Todoros Sol, Marià Llopart Bartolí, Josep Miró Solanes, Joan Bartra Calaf, Magí Oliva Martí, Jaume Armengol Bartra.

També des del 39 en endavant una trentena de persones van ser empresonades o afusellades per ser considerades roges, tal com es denominaven les persones de tendència republicana, o van ser acusades d'haver participat en crims. Cal dir que una vintena de persones van ser empresonades: Josep Cristià Forn (dirigent cooperativista), Jaume Oliva Clofent (jutge), Rafael Clavé Cornadó (comissari polític), Josep Andreu Balcells (UGT), Salvador Ferré Parés (CNT), Joan Vallverdú Fort (CNT), Josep Ferré Ferré (ERC), Antoni Ferré Ferré (UGT), Josep Pujol Pujol (CNT), Josep Pujol Ribé (CNT), Josep Montserrat Pujol (CNT), Ramon Figueras Panadès (CNT), Josep Baldrich Ferré (CNT), Isidre Rovira Folch (CNT), Josep Miró (CNT), Josep Baldrich Vilà (CNT), Jaume Garriga Recasens (CNT), Andreu Calberas Calull (CNT), Jaume Armengol Bartra (CNT). Tres persones o més van morir a la presó: Josep Anglès Ferré (CNT), Josep Huguet Ferré (CNT) i Jaume Cortès. Unes altres 11 persones no van tenir la mateixa sort i van ser afusellades (tots eren pagesos) com: Carles Soberano Balañà (havia estat batlle i president d'UdR), Bernat Güell Corbella (secretari comitè), Ramon Calaf Anglès (administrador cooperativa), Joan Calaf Fortuny (tinent exèrcit), Sebastià Portas Guimet (CNT), Alfons Ferré Mercadé (CNT), Joan Valls Llorenç (CNT), Joan Salas Montagut (CNT), Josep Roig Recasens (CNT), Antoni Montserrat Solé (UGT), Antoni Cunillera Boronat (CNT) i dues persones més conegudes per l'Ambròs i el *Cadiré*.

Un cas insòlit va ser el del nen de deu anys Xavier Ferré Fonts, conegut com el *Toieta*, que jugant amb els nens de la seva edat el van ruixar amb gasolina i el van encendre.

També caldria fer esment de les persones desaparegudes i que encara avui no se'n sap res, dels mutilats... Les famílies d'una tendència ideològica i de l'altra també van haver de patir el dolor que suposa perdre un ésser estimat, la humiliació feta per sectors diversos de la societat local, la fam i les delicades situacions que imposa tota guerra i tota postguerra.

A aquestes pèrdues, s'hi ha d'afegir les repercussions més immediates que van afectar a la vida ordinària de la gent. En primer lloc, es va constituir un "ajuntament nacional";¹¹³ en segon lloc, hi va haver la reintegració dels obrers al treball a la fàbrica de teixits; en tercer lloc, el canvi de retolació dels carrers;¹¹⁴ en quart lloc, hi va haver una depuració de càrrecs i informes personals i es va enviar gent a camps de concentració; i en cinquè lloc, es van fer respectar les noves lleis;¹¹⁵ es va reobrir l'escola religiosa ja al mes de gener; a l'octubre van tornar a funcionar les escoles nacionals; es van fer manifestacions públiques a favor del nou règim; es va fer un monument als morts del bàndol nacional al cementiri i un seguit de misses; es va castellanitzar la gestió administrativa de tots els organismes públics; es van requisar

¹¹³ El 14 de gener el comandant militar de la 4a divisió de Navarra conjuntament amb les següents persones: José Roset Reynal, Carlos Pous Compte, José Milá Baldrich, José Rosell Grau, Sebastián Canela Oliva, Salvador Pàmies Puigbert, Rafael Clavé Orga, José Ferré Grau, Manuel Canela Pujol decideix "constituir el futuro ayuntamiento nacional" (Ple Ajuntament. Llibre d'actes, 1939 (AHCY)) que queda format per: José Rosell, alcalde, Salvador Pàmies Puigbert, primer tinent d'alcalde, José Roset Reynal, segon tinent d'alcalde, i els consellers o regidors: José Milà Baldrich, Carlos Pous Mateu, Rafael Clavé Orga, Sebastián Canela Oliva, José Farré Grau, Manuel Canela Pujol i continua dient "prometiendo los señores presentes cumplir y han de cumplir cuantas leyes escritas vigentes del gobierno nacional de la España liberada como también de cumplir todos sus esfuerzos y energías para llevar a cabo la reconstrucción de la patria"...

¹¹⁴ Una de les conseqüències és el canvi de retolació dels carrers. Així es fa el 23 de gener de 1939: C. Blasco Ibáñez per C. de Navarra; C. García Hernández per C. General Franco; C. 14 d'Abril per C. Mayor; pl. de Pi Margall per pl. de Màrtires; C. de la República per arrabal de San Ramón; pl. Prat de la Riba per Calvo Sotelo; C. Clavé per General Molas; C. Progreso per General Aranda; C. 1º de Mayo per Capitán Cortés; C. Ferrer Guàrdia per 13 de enero, per ser el dia en què va entrar l'exèrcit del general Franco al poble; C. Libertad per Regulares.

¹¹⁵ "Pregón oficial, la obligación que tienen todos los vecinos de respetar las leyes vigentes referentes al descanso dominical al objeto de que todos los obreros puedan atender sus deberes familiares, religiosos y sociales que las disposiciones vigentes autoriza como también publicar otro bando habiendo saber público que toda persona que en la vía pública, establecimientos o reuniones profiera palabras y difamación serán denunciadas a la autoridad sin contemplación alguna". Vegeu Actes Municipals, 23 de febrer de 1939 (AHCY).

papers per enviar-los a l'Arxiu de Guerra a Salamanca¹¹⁶ i un llarg etcètera. Així, doncs, la Segona República es va acabar d'una manera violenta i amb uns resultats que la memòria encara ara no ha esborrat.

Tot poble ha de ser conscient de la història que té al darrere. Molts han intentat rescriure la història des de diferents punts de vista adoptant una intenció partidista, però els fets són els que són i és difícil reinventar una seqüència de fets documentada. Cal fer un esforç per mantenir viva la memòria històrica d'un període que ha marcat moltes famílies per tal d'evitar refer la història d'una manera tendenciosa i partidista i per tal d'evitar que fets com els que es van viure en el passat puguin tornar a reproduir-se.

¹¹⁶ El 25 de febrer de 1939 l'Ajuntament del Pla —com el de Valls, Cabra, el Pont, Puigpelat, Querol, Vilabella, Aiguamúrcia, Bràfim i Nulles— informa sobre la recollida de documents al seu municipi. De tota manera, dels 321 municipis de Catalunya, 69 responen positivament, però entre aquests no figura el Pla. Tot i així, a l'Arxiu de Guerra hi ha les actes de les col·lectivititzacions, les confiscacions, el col·legi, la vida municipal, cartes de la societat coral Aurora Planenca, etc., segons es pot desprendre de FERNÁNDEZ, X. i VIRGILI, I. *Paraules de Guerra*. Tarragona: Arola Editors, 2006, entre d'altres autors com A. GAVALDÀ.